

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MAJA KOCJANČIČ

**VLOGA IN POMEN NEPROFITNIH ORGANIZACIJ PRI
USTVARJANJU SOCIALNIH OMREŽIJ OTROK IN
MLADOSTNIKOV:
ŠTUDIJA PRIMERA DNEVNEGA CENTRA ZA MLADE IN DRUŽINE
ŠKRLOVEC KRANJ**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MAJA KOCJANČIČ
MENTORICA: ASIST. DR. METKA MENCIN ČEPLAK

**VLOGA IN POMEN NEPROFITNIH ORGANIZACIJ PRI
USTVARJANJU SOCIALNIH OMREŽIJ OTROK IN
MLADOSTNIKOV:
ŠTUDIJA PRIMERA DNEVNEGA CENTRA ZA MLADE IN DRUŽINE
ŠKRLOVEC KRANJ**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

*Za pomoč in podporo bi se rada zahvalila staršem, fantu Tomažu, sestrični
Mojci ter Poloni in Vojcu.*

*Zahvala za pomoč, nasvete in potrpežljivost pa gre tudi mentorici dr. Metki
Mencin Čeplak.*

**VLOGA IN POMEN NEPROFITNIH ORGANIZACIJ PRI USTVARJANJU
SOCIALNIH OMREŽIJ OTROK IN MLADOSTNIKOV: ŠTUDIJA PRIMERA
DNEVNEGA CENTRA ZA MLADE IN DRUŽINE ŠKRLOVEC KRANJ**

Za poznomoderno družbo so značilna tveganja, za katera so otroci in mladostniki še posebej občutljivi. Izobraženost postaja ključnega pomena za družbeno promocijo, zato se morajo mladi že zelo zgodaj odločiti o svoji prihodnosti. Čim višja je izobrazba in z njo povezana priznanja, spričevala in nazivi, tem večja je tudi družbena promocija, ki mladim omogoča kariero, privilegije ipd. Otroci in mladostniki se v obdobju odraščanja soočajo z intenzivno krizo identitete. To pomeni, da iščejo ravnotežje med pričakovanji okolja in predstavami o sebi, kar je še posebej težko, ker morajo preizkušati različne socialne vloge in možnosti, ki so jim na razpolago. Tisti mladi, ki ne živijo v ugodnem družinskem okolju, so tveganjem, krizam in negotovostim toliko bolj podvrženi. Dnevni mladinski centri kot neprofitne organizacije skušajo tem socialno ranljivim mladim in njihovim družinam iskati ustrezne rešitve za izboljšanje njihove življenjske situacije. Lahko so eden od virov opore in s tem krepijo njihova socialna omrežja. Socialna opora jim omogoča, da so življenjski prehodi, s katerimi se soočajo, lažji in manj tvegani.

Ključne besede: mladi, kriza identitete, socialna ranljivost, socialna omrežja, neprofitne organizacije.

**MEANING OF NON – PROFIT ORGANIZATIONS IN CREATING SOCIAL
NETWORKS OF CHILDREN AND YOUTH: CASE STUDY OF DAILY CENTER
FOR YOUTH AND THEIR FAMILIES ŠKRLOVEC KRANJ**

There are risks present in the post-modern society, to which children and youth are especially subjected. As the education is becoming the key to the social promotion, the youth are facing early the decisions regarding their future. Upper levels of education, certificates, references, reports and titles related to it, result in higher social promotion that enables the career and privileges to the youth. In process of growing up, children and youth are confronted with the intensive identity crisis. That means that they are testing different social roles and possibilities, available to them and so try to meet the expectations of the environment in which they live. The socially vulnerable youth who do not live in the family surroundings, are even more liable to different crisis and uncertainties. Daily youth centres as the non-profit organizations, try to offer help especially to this socially vulnerable group of youth and their families and to improve their living conditions. Those centres could be the sources of support and so doing enlarges their social networks. Social support enables them to make life transitions they face easier.

Key words: youth, identity crisis, social vulnerability, social networks, non-profit organizations.

KAZALO

1. UVOD	7
2. NEPROFITNE ORGANIZACIJE	9
2.1 OPREDELITEV NEPROFITNIH ORGANIZACIJ.....	9
2.2 SISTEMI BLAGINJE IN JAVNE NEPROFITNE ORGANIZACIJE	11
2.3 VLOGA JAVNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ V OKVIRU MLADINSKE POLITIKE	12
3. KONCEPTUALIZACIJA MLADOSTI	15
3.1 RAZVOJNE FAZE ODRAŠČANJA	15
3.1.1 <i>Preadolescenca ali pozno otroštvo</i>	17
3.1.2 <i>Adolescenca</i>	17
3.1.3 <i>Postadolescenca</i>	18
4. SOCIALNA RANLJIVOST IN SOCIALNA IZKLJUČENOST	19
4.1 ZNAČILNOSTI SODOBNIH DRUŽB	20
4.1.1 <i>Revščina</i>	21
4.1.2 <i>Globalizacija</i>	21
4.1.3 <i>Individualizacija</i>	22
4.1.4 <i>Tveganja in negotovosti</i>	23
4.1.5 <i>Brezposelnost</i>	25
4.2 DRUŽINA IN ŠOLA.....	25
4.2.1 <i>Družinske opore</i>	26
4.2.2 <i>Šolski (ne)uspeh</i>	28
4.3 SOCIALNA RANLJIVOST IN NJENE POSLEDICE	30
4.3.1 <i>Tvegani prehodi</i>	30
4.3.2 <i>Socialna izključenost</i>	32
5. ŠTUDIJA PRIMERA: DNEVNI CENTER ZA MLADE IN DRUŽINE ŠKRLOVEC	33
5.1 MLADI IN NEPROFITNE ORGANIZACIJE	33
5.2 PREDSTAVITEV CENTRA ŠKRLOVEC	35
5.2.1 <i>Koncept preventive</i>	36

5.2.2	<i>Vloga Škrlovca v krepitvi socialnih omrežij</i>	38
5.3	TEMELJNE UGOTOVITVE IN NAČRTI ZA PRIHODNOST	44
6.	SKLEP	49
7.	LITERATURA IN VIRI	51
PRILOGA A:	INTERVJU ŠT. 1: BARBARA (17 LET)	57
PRILOGA B:	INTERVJU ŠT. 2: SIMONA (18 LET)	61
PRILOGA C:	VPRAŠALNIK – PROSTI ČAS MLADIH (OŠ OREHEK)	64
PRILOGA D:	VPRAŠALNIK - ŠKRLOVEC	66

1. UVOD

Tema diplomskega dela je posledica moje odločitve, da se pričnem prostovoljno udeleževati. To odločitev sem sprejela zato, ker sem hotela narediti nekaj vzpodbudnega zase in nekaj koristnega za okolje, v katerem živim. Prostovoljno udeleževanje pri delu z mladimi pa mi je predstavljalo še dodatni izziv.

Osrednja tema naloge so torej mladi, tisti, ki se pri svojem odraščanju srečujejo z različnimi težavami. Nesporno dejstvo je, da med mladimi obstajajo socialne in ekonomske razlike, vprašanje pa je, zakaj do takšnih razlik prihaja in kako se mladi z njimi spoprijemajo. Pogosto so njihove težave povezane z razmerami v družini. Družina je lahko prostor varnosti, podpore in zaupanja, velikokrat pa tudi vir nesoglasij, sporov, konfliktov in nerazumevanja. Čustveno prikrajšani otroci in mladostniki se pogosto s konflikti in neuspehi srečujejo tudi na šolskem področju. Problem socialne integracije se jim tako zastavlja na vsakem koraku v njihovem okolju. Vsega tega se zavedajo na Dnevnem centru za mlade in družine Škrlovec v Kranju, ki deluje kot preventivni program v okviru Centra za socialno delo. Socialno ranljivim otrokom in mladostnikom in njihovim družinam želijo pomagati pri spopadanju s problemi odraščanja in pri medsebojnih konfliktih, ki nastajajo v vsakodnevnem življenju.

V tem kontekstu se mi zastavljata dve raziskovalni vprašanji:

- Ali Škrlovec kot ena izmed neprofitnih organizacij zadosti potrebam in pričakovanjem socialno ranljivih otrok in mladostnikov?
- Ali mladi poznajo te neprofitne organizacije in kje so se z njimi seznanili?

V skladu z raziskovalnima vprašanjema sem si zastavila dve hipotezi, ki se glasita:

- Otroci in mladostniki, ki zahajajo v neprofitne organizacije (npr. Škrlovec), laže razumejo in učinkoviteje rešujejo svoje težave.
- Mladi dobro poznajo takšne neprofitne organizacije.

Škrlovec ima status javne neprofitne organizacije. Kaj to pomeni in kakšne neprofitne organizacije poleg teh še poznamo, bom opisovala v drugem delu diplomskega dela.

V tretjem poglavju se osredotočam na spremembe v odraščanju današnje mladine, ki se nanašajo na probleme, s katerimi se srečujejo uporabniki Škrlovca. Prikazala bom, kako se povečuje rizičnost odraščanja mladih skozi zgodovinsko obdobje in skozi življenjski potek mladega človeka in opozorila na problem identitetnih kriz, ki so najbolj intenzivne v obdobju adolescence in postadolescence.

V četrtem delu predstavljam izvore in posledice socialne ranljivosti. Izzivi in težave, s katerimi se morajo soočiti mladi v današnjih sodobnih družbah, povečujejo socialno ranljivost mladih. V osnovi so socialno bolj ogroženi in izključeni tisti, ki so že prej marginalizirani: mladi in starejši, manj izobraženi, ljudje iz nižjih socialnih slojev itd. Britanski raziskovalec Coles označuje kot socialno ranjive tiste skupine mladih, za katere so prehodi v odraslost izkazujejo kot posebej težavni (Coles v Renner 2000: 94–95).

V petem delu pa predstavljam eno od praks, ki mladim lahko pomaga lajšati težave, ki so pogosto povezane z oslabljenimi socialnimi omrežji, na katera v veliki meri vpliva družinsko življenje in šola, ki jo otrok oz. mladostnik obiskuje. Spraševala sem se, ali Škrlovec kot ena izmed neprofitnih organizacij s svojim preventivnim programom zadosti potrebam in pričakovanjem socialno ranljivih otrok in mladostnikov, ki ga obiskujejo. Z anketnim vprašalnikom sem raziskovala, kakšno je dejansko počutje in mnenje o Centru s strani njegovih uporabnikov.

V četrtem in petem delu so predstavljene tudi nekatere izjave iz intervjuja z Barbaro in Simono (imeni sta izmišljeni), izmed katerih Barbara obiskuje Škrlovec, Simona pa ne. Odraščali sta v različnem družinskem okolju, zato skušam z njunimi izjavam še bolj natančno podkrepiti ugotovitve iz teoretskih virov. Za intervju sem se v tem primeru odločila zato, ker je tematika intervjuja (družinske razmere, šola, pogled v prihodnost) precej občutljiva in kompleksna, zato je metoda intervjuja primernejša od anketnega vprašalnika.

2. NEPROFITNE ORGANIZACIJE

2.1 Opredelitev neprofitnih organizacij

Za neprofitne organizacije lahko rečemo, da so zelo pomemben del sodobne družbe. Neprofitne organizacije so najpogosteje ustanovljene z namenom, da bi zagotavljale storitve, ki jih širša družba spozna za zelo dragocene in pomembne (Dimovski 2002: 695). Uspešnost poslovanja neprofitnih organizacij se meri v kakovosti opravljanja njihovih storitev. Smisel obstoja neprofitnih organizacij je delovanje v splošnem družbenem interesu, delovanje v splošno družbeno koristne namene (Kolarič 2002a: 29).

»Neprofitne organizacije zajemajo zelo pester nabor različnih organizacij. Mednje prištevamo vse organizacije, ki so oproščene plačevanja davkov in katerih prvotni namen je koristiti družbi. Neprofitne organizacije v najširšem pomenu zajemajo državne, regijske in lokalne organe oblasti, bolnišnice, muzeje, zveze, združenja, ustanove, kulturne institucije, verske skupine, dobrodelne organizacije idr.« (Dimovski 2002: 695).

Rečemo lahko, da osnovni cilj neprofitnih organizacij ni povečevanje profitabilnosti kapitala, vendar to ne pomeni, da ga ne ustvarjajo, pomeni le, da ustvarjeni kapital vložijo v sam razvoj organizacije (Kolarič 2002a: 29).

Izraz »neprofitne« zajema dve vrsti organizacij:

Javne neprofitne organizacije: to so s strani javnih avtoritet ustanovljene organizacije na lokalni, regionalni in nacionalni ravni, ki »služijo« javnemu interesu. Javne avtoritete so po »demokratskem načelu« izraz volje večine na volitvah. Naloga javnih avtoritet je definiranje ciljev in ravnanje v družbenem interesu, ki se uresničujejo skozi javne organizacije (šole, vrtci). Rezultat je javno dobro, saj je dostopno vsem pod enakimi pogoji (npr. socialna varnost). Vendar to demokratično načelo ni brez pomanjkljivosti, saj upošteva le interese večine, prezre pa potrebe manjšine. Seveda te manjšine sledijo nekemu skupnemu interesu in ustanavljajo zasebne neprofitne organizacije.

Zasebne neprofitne organizacije: so torej s strani zasebnih fizičnih in pravnih oseb ustanovljene organizacije, ki lahko služijo tako javnemu kot tudi skupnemu interesu; v obeh

primerih gre za operacionalizacijo splošnega družbenega interesa. Skupni rezultat delovanja teh organizacij je skupno dobro ali vzajemno koristno (Kolarič in drugi 2002b: 10–14).

Tabela 2.1.1: Splošni družbeni interes

SPLOŠNI DRUŽBENI INTERES	
Ravnanja, ki koristijo vsem, ne glede na to ali so v njih sposobni in voljni sodelovati	
PRINCIP DEMOKRATIČNOSTI	
Javne avtoritete Operacionalizirajo:	Državljeni Operacionalizirajo:
Javni interes	Skupni interes
Implementirajo: - Javne organizacije - Zasebne organizacije Rezultat:	Implementirajo: - Zasebne organizacije Rezultat:
JAVNO DOBRO Dostopno vsem pod enakimi pogoji	SKUPNO DOBRO Vzajemno koristno

Vir: Kolarič in drugi (2002b): Zasebne neprofitno – volonterske organizacije. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Pri razlagi definicije in opredelitvi neprofitnih organizacij prihaja do dilem že v samem izrazoslovju. Nekateri avtorji namesto izraza neprofitne uporabljajo izraz nepridobitne organizacije ali pa jih poimenujejo kot t.i. tretji sektor.

»Po ekonomski plati bi lahko organizacije delili na *pridobitne* (te poslujejo ali z dobičkom-so profitne; ali z izgubo-so neprofitne) ali *nepridobitne*. Takšna opredelitev nepridobitnih organizacij obsega vse organizacije, razen zasebnih podjetij in podobnih pridobitnih organizacij (zasebne zdravstvene org., zasebni zavodi, državna podjetja, samostojni podjetniki)« (Tavčar 2005: 15).

Po drugi plati so neprofitne organizacije skupni pojem za javno upravo, družbene dejavnosti in prostovoljne dejavnosti. Te pa lahko poslujejo z dobičkom ali brez njega (Dimovski 2002: 696).

Tisti, ki neprofitne organizacije poimenujejo z izrazom tretji sektor oz. civilna družba, neprofitne organizacije opredeljujejo kot tisti del družbenega prostora, ki je zunaj sfere trga (profitno udejstvovanje) in zunaj sfere države (javno udejstvovanje). Za nekatere avtorje je civilna družba sinonim za družbo zaupanja, tolerance, sodelovanja, se pravi družbo, v kakršni želimo živeti (Kolarič 2002b: 16).

Kot sem omenila že na začetku poglavja, se uspešnost poslovanja neprofitnih organizacij meri v kakovosti njihovih storitev in ne na podlagi ustvarjenega kapitala. Civilna družba je pomemben sestavni del programa, ki se odvija v Dnevnom centru Škrlovec, vendar je le ta ustanovljen s strani države oziroma občine, se pravi ga uvrščamo med javne neprofitne organizacije. Iz naslova pričujočega diplomskega dela je razvidno, da bom uporabljala izraz neprofitne organizacije, ki najustrezneje označuje Škrlovec.

2.2 Sistemi blaginje in javne neprofitne organizacije

Delovanje javnih neprofitnih organizacij je močno odvisno od sistema blaginje, ki opredeljuje vlogo tržišča in vlogo države ter vlogo civilne družbe¹ pri zagotavljanju socialne varnosti in blaginje državljanov. »V okviru sistema blaginje je sfera države operacionalizirana z javnimi neprofitnimi organizacijami, kot producentkami dobrin in storitev, z obveznimi in nacionalnimi sistemi socialnih zavarovanj, pa tudi s shemami socialnih pomoči.« (Kolarič in drugi 2002b: 55).

Poznamo pet sistemov blaginje: liberalni, konservativno-korporativistični, socialno-demokratski, katoliški, ter etatični (državno-socialistični) sistem blaginje.

---

¹ Družbeni prostor je mogoče razdeliti na štiri in ne tri sfere: trg, država, družba in skupnost. Ta se od civilne družbe razlikuje po dimenziji formalnosti. Se pravi civilna družba so neprofitne zasebne formalne organizacije, skupnost pa sestavljajo neprofitne zasebne neformalne organizacije, kot so družina, sorodstvo, prijateljske skupine ipd. (Kolarič in drugi 2002b: 16).

Sistemi blaginje se razlikujejo glede na vlogo države, trga in lokalne skupnosti pri zagotavljanju splošnega družbenega interesa. Pri liberalnem tipu sistema blaginje se npr. predpostavlja, da si vsi posamezniki potrebne dobrine in storitve lahko priskrbijo na trgu. Za tiste, ki tega ne morejo ali nočejo, pa se ustvarjajo neformalne socialne mreže v lokalni skupnosti (mreže zasebnih neprofitnih organizacij). Za ostale pa poskrbi država z javnimi neprofitnimi organizacijami, vendar ima obrobno vlogo (Kolarič in drugi 2002b: 14).

Za Slovenijo je značilen model dominacije države. To pomeni, da ima država primarno vlogo pri zagotavljanju javnih dobrin in storitev, zasebni neprofitni sektor pa ima suplementarno vlogo, omejen je na zapolnjevanje vrzeli v storitvah javnega sektorja. Država tako največ financira javne zavode, zasebne neprofitne organizacije pa si večino dohodka zagotovijo z donacijami ter s prodajo svojih storitev.

Pri tem velja omeniti nekdanji državno-socialistični sistem blaginje, kjer je bila država lastnik, financer in kontrolor vseh institucij, ki zagotavljajo blaginjo. Čeprav je prišlo v obdobju prehoda do pomembnih sprememb v sistemu blaginje, pa so se zaradi počasne institucionalne birokracije še vedno ohranile mnoge značilnosti predhodnega sistema blaginje, to je dominantna vloga države (Kolarič in drugi 2002b: 127–130).

2.3 Vloga javnih neprofitnih organizacij v okviru mladinske politike

Škrlovec-Dnevni center za mlade in družine deluje v okviru Centra za socialno delo Kranj (v nadaljevanju CSD). CSD-ji so pomembni, ker so vladni javni zavodi, kot taki pa delujejo v lokalnem okolju. Z njimi država zagotavlja, da bo vsak človek – tudi otrok, mladostnik in družina – imel/a možnost dobiti pomoč in podporo, ko jo bo potreboval/a. Centri v svojem osnovnem poslanstvu nudijo pomoč v najširšem obsegu številnim posameznikom in družinam v težavah.

Vendar pa omejevanje zgolj na izvajanje javnih pooblastil ni ustrezno. S pomočjo dopolnilnih programov, med katere v okviru CSD-jev spadajo tudi dnevni centri za mlade in družine, lahko razširimo in dvignemo ponudbo socialno varstvenih storitev v podporo družinam in

njihovim otrokom oziroma mladostnikom, ki so se znašli v stiski, na višjo in bolj kompleksno raven (Čačinovič Vogrinčič v Vaupotič 2007: 58).

Vaupotič (2007: 60) meni, da dnevni centri za mlade niso samo del CSD-jev, temveč predstavljajo vmesni prostor med vladnimi in nevladnimi organizacijami. Delujejo avtonomno, kot samostojna enota CSD-ja. »Strokovni delavci se pri delu z mladimi svobodno odločajo o izbiri strokovnih ravnanj in ne smejo biti vezani na nobena predpisana pravila ravnanja razen v tistih situacijah, ki so opredeljena in regulirana z zakoni in drugimi direktivami« (ibid: 60).

Nacionalni program socialnega varstva (NPSV) za leto 2006-2010 navaja, da sistem socialnega varstva predstavljajo tudi programi, katerih namen je preprečevati nastajanje socialnih težav (preventivni programi). Namen teh programov je torej omogočanje in povečevanje socialne vključenosti ter krepitev moči uporabnikov sistema socialnega varstva in razvijanje sposobnosti za njihovo vsakdanje življenje (NPSV 2007).

Mladinsko politiko v Sloveniji ureja Urad republike Slovenije za mladino (v nadaljevanju Urad) pod okriljem Ministrstva za šolstvo in šport. Urad spodbuja in razvija organiziranost mladih, njihovo participacijo v družbenih procesih, neformalno izobraževanje mladih, informiranje in svetovanje za mlade, mobilnost in mednarodno sodelovanje mladih ter boljše poznavanje mladine.

»Med osnovne namene mladinske politike med drugimi spadata tudi integracija družbeno izključene in odklonske mladine ter razvoj preventivnih in alternativnih oblik dela z mladimi« (Urad RS za mladino 2007). Pri tem velja omeniti razliko med organizacijami, ki izvajajo *programe za delo z mladimi*, tukaj so mladi predvsem uporabniki, ter *programe mladinskih organizacij*, kjer mladi aktivno sodelujejo pri uresničevanju svojih interesov, se pravi, so aktivni udeleženci. Urad je v letih svojega delovanja sofinancer obeh vrst programov (Urad RS za mladino 2007).

Tako se pri konceptualizaciji dnevnih centrov srečamo z dvema zelo podobnima pojmom:

1. mladinski centri, klubi, središča itd (spadajo pod mladinske organizacije). Večina je opredeljenih kot nevladne in neprofitne organizacije. Po podatkih Urada za leto

2005 je bilo v Sloveniji 44 mladinskih centrov, ki so prejeli sredstva sofinanciranja s strani Urada. Seveda je dejanska številka mladinskih centrov večja, saj Urad upošteva le tiste, ki so izpolnjevali pogoje razpisa,

2. dnevni centri za otroke in mladostnike oz. specializirani preventivni programi za kratkotrajno dnevno ali celodnevno obravnavo in oskrbo otrok ter mladostnikov, ki so prikrajšani za »ugodno« družinsko življenje ali pa se soočajo s težavami v procesu odraščanja (Urad RS za mladino 2007).

Vaupotič (2007: 59) povzema, kateri otroci in mladostniki so ciljna populacija dnevnih centrov za mlade (v nadaljevanju DCM-jev), torej tudi Škrlovca. To so predvsem otroci in mladostniki od 10. do 20. leta starosti, ki se soočajo s težavami v procesu odraščanja oz. so prikrajšani za »ugodno« družinsko življenje. Sem sodijo:

- otroci in mladostniki, ki živijo v družinah, ki se soočajo z nasiljem, revščino in socialno izključenostjo, nezadostno socialno mrežo, dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju itd.
- otroci in mladostniki, ki ne doživljajo dovolj pozitivnih vzpodbud s strani okolja
- otroci in mladostniki, ki imajo težave v izobraževalno-vzgojnem procesu in s katerimi se šolski sistem neuspešno spoprijema
- mladoletniki – storilci kaznivih dejanj in so zaradi tega obravnavani v sodnem postopku.
- otroci in mladostniki, ki (trenutno) bivajo v rejništvu, v vzgojnem zavodu (v stanovanjski skupini), v kriznem centru za mlade itd.
- otroci in mladostniki s t.i. »posebnimi« potrebami (ibid: 59).

Za vse te otroke in mladostnike je koristno, da se v DCM-je vključujejo tudi ostali, ki se v svojem življenju ne soočajo z »večjimi oz. težjimi« težavami v procesu odraščanja. Na ta način si mladi krepijo in ustvarjajo širšo socialno mrežo, kar jim omogoča bolj odprt pogled

na družbeno dogajanje v njihovem lokalnem okolju (enim in drugim) ter zmanjšuje nevarnosti marginalizacije.

DCM-ji so prostori, ki so dostopni večjemu številu uporabnikov ob različnih urah, npr. po koncu pouka, v popoldanskem času itd. Dejavnosti, ki se v njih izvajajo, niso omejene samo na en prostor, ampak se izvajajo na različnih lokacijah izven DCM-ja (taborjenja, izleti, delavnice v naravi, v različnih mestnih četrtih itd.). Pri izvedbi dejavnosti so zelo dobrodošla pomoč prostovoljci (lahko tudi javni delavci), ki so starostno pogosto zelo blizu otrokom in mladostnikom. Prostovoljci predstavljajo nepogrešljivi člen med strokovnimi delavci DCM-ja, predstavniki drugih osrednjih institucij, starši ter otroki in mladostniki. DCM-ji imajo omogočenega veliko »manevrskega« prostora za oblikovanje storitev, ki temeljijo na podlagi potreb in želja uporabnikov - otrok, mladostnikov in njihovih družin (Vaupotič 2007: 60).

Lahko bi rekli, da je osnovni namen DCM-jev omogočanje psihosocialne in drugih, posebnih oblik pomoči otrokom in mladostnikom, ki se soočajo s težavami v procesu odraščanja. »Osnovni cilj je pomoč uporabnikom pri razumevanju nastale situacije in pomoč ter podpora pri iskanju možnih rešitev« (Vaupotič 2007: 63).

3. KONCEPTUALIZACIJA MLADOSTI

3.1 Razvojne faze odraščanja

Mladost v modernih družbah dobi poseben pomen. Značilnost modernih družb je ločitev otroštva od mladosti ter mladosti od odraslosti. V tradicionalnih družbah so odrasli uvajali svoje potomce v svet odraslosti tako, da so jih seznanjali z vrednotami in prepričanji ter s pravicami in dolžnostmi moškega in ženske. Šele v industrijski družbi se pojavijo državno nadzorovane vzgojne in izobraževalne institucije, ki so na mlade generacije prenašale znanje in jih pripravljale na odgovornosti, ki mlade čakajo v prihodnosti. »Zato se vzporedno z intenziviranjem industrijske revolucije razširja in podaljšuje tudi šolanje in z njim vred obdobje med otroštvom in odraslostjo« (Nastran Ule 1996: 16–17).

Mladost zajema obdobje med otroštvom in odraslostjo. Čeprav naj bi bilo to »le« prehodno obdobje, je v dvajsetem stoletju prepoznano kot obdobje ključnega pomena za življenje in delo odraslega človeka. Mladost je obdobje, ko se konstruirajo socialne vloge in statusi, predstave o smotrih življenja, vrednotne ocene o dejanjih in dosežkih ljudi. Mladi preizkušajo različne možnosti za individualno oblikovanje lastnega sveta in življenja.

»Dvajseto stoletje je brez dvoma stoletje mladine in mladina je fenomen dvajsetega stoletja. V sedemdesetih in osemdesetih letih so mladi iz obdobja med otroštvom in odraslostjo ustvarili svoj lasten svet, ki ga odrasli ne morejo po svoje usmerjati, nadzorovati ali si ga prisvajati. Naj se zdi to še tako 'vsakdanja stvar', pa je vendar to glavni sociokulturni dosežek mladih v letih po drugi svetovni vojni« (Ule 2002: 10–12).

Hurlockova je v 50-tih letih ločila štiri faze mladostništva: preadolescenco (10-12 let), zgodnjo adolescenco (12-14 let), srednjo adolescenco (14-17 let) ter pozno adolescenco (17-20 let) (Poljšak Škraban 2004: 14). Različni avtorji različno opredeljujejo meje posameznega obdobja odraščanja, vendar pri tem ne prihaja do večjih odstopanj. Eno temeljnih vprašanj konceptualizacije mladosti je razvoj identitete oziroma identitetne krize, ki je v adolescenci in postadolescenci najbolj intenzivna. Nastran Ule (1992: 367) pravi, »da pojem identitete zajema tiste duševne in vedenjsko/delovanske značilnosti, ki predstavljajo enotnost življenja in doživljanja skozi različna življenjska obdobja in skozi različne socialne situacije. Pojem identitete je večplasten, saj ga delimo dalje na posebne oblike identitet. Najobičajnejša je delitev pojma identitete na osebno identiteto, socialno identiteto in identiteto jaz«.

Pojem socialne identitete po Goffmanu pomeni celoto normativnih pričakovanj, ki jim mora ustrezati posameznik v neki socialni situaciji in identifikaciji, s katerimi ga največkrat prepoznavajo drugi ljudje. Osebna identiteta pa zajema povsem individualne značilnosti posameznika in njegovo spontanost delovanja. Tudi osebna identiteta nalaga posamezniku določena pričakovanja glede lastnega obnašanja, npr. pričakovanja, da bo v vsaki situaciji potrdil tudi svojo edinstvenost in individualnost. Pričakovanja tako socialne kot osebne identitete niso v celoti uresničljiva. Posameznik stalno vzpostavlja ravnotežje med socialno in osebno identiteto, kar je pogoj, da posameznik pridobi identiteto jaza (Nastran Ule 1992: 367).

3.1.1 Preadolescenca ali pozno otroštvo

Pozno otroštvo je čas, ki se loči od otroške dobe in dobe adolescence, čas, ko posameznik ni več otrok, ni pa še adolescent (Bajzek 2003: 33). Prehodi v odraščanju niso ostri, zato teoretiki to zagato poskušajo reševati tako, da definirajo nove razvojne faze, a vendar obstaja razlika med obdobjem poznega otroštva in obdobjem adolescence. Ključna značilnost obdobja preadolescencije je otrokov vstop v šolo, prehod iz družinskega v šolski socialni sistem. Parsons pravi, da je ključni poudarek tega obdobja na interakciji zunaj družine (Parsons v Godina 1993: 225). Otrok pridobiva nove kognitivne in socialne veščine. Erikson je fazo poznega otroštva poimenoval kot latentno fazo in meni, da je latenca najbolj odločilna za rast ega. Trdi, da je nevarnost te faze predvsem v občutku neustreznosti in manjvrednosti, če otrok opazi, da je manj sposoben od svojih vrstnikov (Erikson 1976: 104). Socialni svet v katerega otroci vstopajo postaja vse bolj kompleksen. V širšem okolju, torej tudi v šoli, si otrok oblikuje nove vloge, ki ga pripravljajo na življenje (Poljšak Škraban 2004: 41).

3.1.2 Adolescenca

Prvi, ki je raziskal obdobje mladosti in ga tudi poimenoval z besedo adolescenca, je bil S. Hall. Po njegovem mnenju je za to obdobje značilno viharništvo, stresi in upori mladih proti različnim avtoritetam, kar naj bi bilo nujno za samostojni vstop mladih v odraslost. Njegovo pojmovanje adolescence je vezano le na del tedanje ameriške mladine pri kateri je svoje teze empirično preveril. Kljub temu so njegova dognanja postala klasična za pojmovanje adolescence. Obdobje adolescence je še vedno predmet številnih razprav. »Večina raziskovalcev in raziskovalk se strinja z Eriksonovo tezo, da je adolescenca obdobje *identitetne krize*, to je neravnotežja v posameznikovi predstavi o sebi, iskanje novega koncepta sebstva in preizkušanja različnih socialnih vlog« (Nastran Ule 1996: 17).

Kriza naj ne bi pomenila katastrofe, temveč spremembo, povečano ranljivost in povišanje potenciala. V tej krizi prihaja do odtujitve oz. identitetne zmedenosti, ki nastane tedaj, ko je mladostnik pod vplivom različnih izkušenj, ki zahtevajo njegovo opredeljevanje glede fizične intimnosti, poklicnih zmožnosti, glede tekmovalnosti in psihosocialne samoopredelitve. Poleg nerešenih problemov prejšnjega obdobja, ki lahko privedejo do identitetne zmedenosti, pa identitetno krizo poglobljajo tudi instiktivni impulzi in hitra telesna rast., saj mladostniki

rastejo in se spreminjajo tako hitro, da komaj prepoznavajo same sebe. Po Eriksonu je čas oblikovanja identitete čas, ko se mora mlada oseba odločati in izbrati, kar bo nanj vplivalo celo življenje (Erikson 1976: 131).

Eriksonovo idejo o krizi identitete pa je nadalje razvil Marcia. Definiral je model štirih identitetnih statusov v mladosti. Ti statusi se med seboj razlikujejo po načinu, kako mladostniki rešujejo krizo identitete. Ti statusi so: razvita identiteta, moratorijski² status, privzeta identiteta, ter identitetna difuzija. Mladostniki z razvito identiteto naj bi uspešno premagali krizo identitete. Odporni so na tveganja in negotovosti, vendar je to zanje šele začetek identitetne poti. Mladostniki s privzeto identiteto so le to prevzeli od drugih, največkrat od svojih staršev, saj niso prišli do konca samoraziskovanja. So poslušni predstavniki tradicionalne mladosti. Moratorijski status označuje mladostnike, ki sebe in svoje okolje najbolj aktivno raziskujejo, kar pomeni, da je to status v razvoju oziroma, da so v identitetni krizi, vendar si jo prizadevajo razrešiti. Nekateri ostanejo v tem statusu zelo dolgo, večina ga zaključi s premikom v status razvite identitete. Mladostnike za katere je značilna identitetna difuzija bi lahko označili za t.i. »poražence«. So neodporni za zunanje zahteve, imajo zelo malo samospoštovanja. Nekateri so v tem statusu socialno izolirani, drugi pa stike pospešeno iščejo, vendar pa je za oboje značilno, da so zelo izpostavljeni tveganjem in so z možnostmi izbire zelo obremenjeni (Marcia po Ule 2003: 29–30).

3.1.3 Postadolescenca

V poznih šestdesetih letih so se v prehodu iz klasične mladosti (adolescence) v odraslost zgodile bistvene spremembe. Podaljševanje izobraževanja čez dvajseta leta je povzročilo, da vse več mladih po zaključku adolescence ne vstopa v odraslost. Med adolescenco in odraslost se je umestilo še eno formativno obdobje, in sicer tako imenovana postadolescenca. Keniston je bil v šestdesetih letih avtor pojma in teorije postadolescence kot novega življenjskega obdobja, ki nastopi po »viharniškem« obdobju mladosti in se umešča pred odraslost (Nastran Ule 1996: 18).

---

² Prekinitev kakšne od osebnih ali socialnih obveznosti in obremenitev (Ule 2003: 30).

Po Kenistonu se adolescenca časovno umešča v obdobje med 16. in 19. letom in je značilna predvsem za mlade dijake in dijakinje, vajence in vajenke. Postadolescenca pa je posebna oblika mladosti, ki nastopi po zaključku tradicionalne mladosti in zajema prvo polovico dvajsetih let (20-24 let). Pomeni obdobje nove intenzivne osebnostne in identitetne krize, ki sledi identitetni krizi v adolescenci. Eden od pomembnih pogojev za nastop postadolescence je uspešno razrešena identitetna kriza adolescence. Možnost postadolescence lahko izkoristi le tisti del mladih, ki ima zanjo ustrezne materialne in socialne pogoje (Nastran Ule 1996: 18).

Postadolescenca ni rezervirana izključno samo za študentsko mladino, čeprav jo res pretežno doživlja prav ta del mlade generacije. Niso vsi študentje/ke v fazi postadolescence, nekateri so morda v fazi podaljšane adolescence, drugi (npr. poročeni študentje, zaposleni študentje) so v položaju mladih odraslih. Tisti, ki podaljšujejo šolanje čez dvajseta leta in se zato znajdejo v posebnem izobraževalnem moratoriju, zaradi podaljševanja šolanja doživljajo podaljšano mladost v kvantitativnem merilu, v kvalitativnem pa se jim povečajo prostori svobode, to je eksperimentiranja, preizkušanja, izkustva ipd. (Nastran Ule 1996: 24–29).

Za postadolescenco je torej značilna bolj zavestna in kritična refleksija lastnih socialnih vlog in družbe kot celote. Postadolescentno krizo spremlja občutek »bližanja koncu črte«, pomeni strah pred neuspehom mladih pri identificiranju z družbo odraslih in s svojimi bodočimi vlogami v njej (Nastran Ule 1996: 19).

Gre predvsem za vprašanja: zaposlitve (»Ali bom dobil/a svoji izobrazbi primerno zaposlitev?«), prebivališča (» Ali mi bo uspelo dobiti stanovanje, ki ga bom zmožen/a odplačevati?«) in potomstva (» Kdaj imeti otroke?«) – slednje je značilno predvsem za mlade ženske.

4. SOCIALNA RANLJIVOST IN SOCIALNA IZKLJUČENOST

Izraz socialno ranljivi posamezniki označuje tiste, ki so v stiku z družbenimi institucijami bolj izpostavljeni njihovem nadzoru in sankcijam, kot pa imajo od institucionalnega poseganja koristi. »Bistvo socialne ranljivosti je stopnjevanje težav in kopičenje nerešenih problemov, ki izhajajo eden iz drugega, na primer slab šolski uspeh, nizka izobrazba, slabe zaposlitvene možnosti, materialne, socialne, čustvene, zdravstvene težave. Strukturne lastnosti socialne

ranljivosti (na primer slab izhodiščni položaj) se praviloma prepletajo s kulturnimi in interakcijskimi vidiki« (Ule 2000: 43–44).

Kazalce socialne ranljivosti otrok in mladostnikov je Schuyt razdelil v štiri skupine:

- neopravičeno izostajanje iz šole, alkohol, kriminal, splošen odpor do predstavnikov avtoritet; pri teh kazalcih gre za agresivno in pretirano reagiranje na družbene spremembe
- umik iz vrstniških skupin, izogibanje aktivnostim, splošna neaktivnost; pasivno reagiranje na probleme
- iskanje povezav zunaj družine, iskanje alternativnih avtoritet, vključevanje v sekte ali mladostniške tolpe; aktivni odziv na probleme, oblikovanje identitete temelji na identiteti, ki jo daje skupina
- strahovi in psihosomatske težave; ekstremne manifestacije problemov, pogosto je potrebna strokovna obravnava (Schuyt v Ule 2000: 44).

»Življenjski položaj otrok in mladih v devetdesetih letih označuje svojstveni razkol med vedno večjim obsegom »svobod« mladih in rahljanjem družbenih ligatur«³ (Ule 2000: 41). Spremembe se kažejo v vrsti nasprotij, ki socialno ranljivost in občutljivost mladih še povečujejo. Včasih so bila ta nasprotja bolj obremenitve odraslih, danes pa so osrednja vprašanja mladosti. Ta nasprotja se kažejo v velikih možnostih izbire na eni strani in velikih tveganj in izgub, če se ne odločiš pravilno, ali se sploh ne odločiš, na drugi strani (Ule 2000: 42).

4.1 Značilnosti sodobnih družb

Med družbenimi izvori socialne ranljivosti se najpogosteje omenja pet dejavnikov: revščino, pojav globalizacije, pojav individualizacije, nova tveganja in negotovosti ter nezaposlenost. Z družbenimi izvori socialne ranljivosti se spopadajo vsi posamezniki, nekateri bolj, drugi manj uspešno. Najbolj občutljiva skupina pa so ravno otroci in mladostniki.

---

³ ligature: medosebnostne vezi

4.1.1 Revščina

Townsend je bil med prvimi, ki je opozarjal, da revščina ne pomeni samo materialno pomanjkanje. Poudarja, da bi morala biti revščina definirana v odnosu do standardov določene družbe v določenem času, saj je družba tista, ki določa človekove potrebe. Trdi, da revščina pomeni nezmožnost sodelovanja v uveljavljenih družbenih aktivnostih, kot so npr. obiskovanje prijateljev, organiziranje rojstnodnevnih zabav za otroke, počitnice, itd. Posamezniki trpijo deprivacijo, če si ne morejo privoščiti niti najcenejše oblike takšnih aktivnosti (Townsend v Haralambos in Holborn 2001: 138).

Revščina in z njo pogojene slojne in razredne razlike že od nekdaj vplivajo na oblikovanje življenjskih stilov mladih. Odraščanje pripadnikov srednjega in višjega razreda se je močno razlikovalo od odraščanja mladih nižjih slojev. Ti so bili v bistvu le mladi delavci, ki so veljali za odrasle takoj, ko so zaslužili dovolj za preživetje (Ule 2002: 13).

Danes je vse več govora o »študentskih elitah«, ki pridobivajo in prenašajo kulturni kapital, ne le med mladino, temveč v družbi na sploh. Če hočejo biti mladi del nje, morajo imeti zagotovljene materialne in socialne pogoje (Nastran Ule 1996: 29). Ule tudi navaja, da je socialna ranljivost mladih večja pri mladih iz socialno ogroženih skupin in mladih brez zaposlitvenih možnosti. Za revne novi odprti prostori, ki jih je prinesla globalizacija predstavljajo velike ovire, saj jih težko ali sploh ne morejo doseči in so zato iz družbe izločeni (Nastran Ule 2000: 18).

4.1.2 Globalizacija

Zato lahko tudi globalizacijo obravnavamo kot pomemben izvor ranljivosti. »Globalizacija s seboj prinaša nove izzive in predvsem nova tveganja« (Ule 2000: 29). Ena od značilnosti globalizacije je, da se kapital in bogastvo globalizirata, revščina pa se lokalizira. Zato Robertson namesto pojma globalizacija predlaga pojem glokalizacija (Robertson v Ule 2000: 36).

Danes je med revnimi in bogatimi vedno manj stikov in komunikacije. Obe strani, tako tisti na vrhu, kot tisti na tleh, se med seboj zelo razlikujeta. »To razlikovanje je tako veliko, da

nekateri avtorji že govorijo o ljudeh dveh svetov« (Ule 2000: 36). Bogatim prostor ne pomeni nič, za njih je pomembna dimenzija čas, ki ga je zanje vedno premalo, medtem, ko je za revne prostor vedno bolj omejen, saj nimajo možnosti, da bi ga prečkali, zato jim ostaja vse več časa, v katerem se nič ne zgodi, in ga ne znajo zapolniti (Ule 2000: 36).

4.1.3 Individualizacija

Vzporedno z globalizacijo poteka individualizacija življenjskih potekov. Težnja k individualizaciji je najbolj očitna med mlado generacijo. Čim več izobrazbe in kulturnega kapitala si posameznik pridobi v otroštvu oziroma mladosti, toliko več možnosti ima v boju za boljši položaj v družbi. Družba sili otroke in mlade, da se že zgodaj odločajo o svojem življenju, nenehno se morajo potrjevati, biti izvirni in čimbolj fleksibilni. Če vsemu temu niso kos, slej ali prej izpadejo iz konkurenčnega boja za doseganje dobrega standarda. Integracija v družbo je bila doslej vsaj delno v rokah posredujočih institucij, individualizacija pa zahteva sposobnost posameznika, da poskrbi sam zase. Proces individualizacije je vse prej kot homogen in enoznačen proces (Nastran Ule 2000: 11–17). Prvenstveno zadeva tri dimenzije:

- »dimenzija osvobajanja« (osvobajanje posameznikov in posameznic iz zgodovinsko predoločeni družbenih oblik)
- »dimenzija odčaranja« (izgubljajo se tradicionalne gotovosti, upada zaupanje v vodilne družbene norme)
- »dimenzija nadzora oziroma reintegracije« (nastajajo nove vrste družbenih povezav in odnosov med ljudmi, odvisno od njihovih osebnih interesov, hotenj in življenjskih stilov) (Ule 2000: 31).

Kot opozarja Ule, je individualiziranje družbena dinamika, ki ne sloni na svobodnih odločitvah posameznikov, ljudje so nanj obsojeni. Individualiziranje je prisila, ki nas sili k izdelavi, samooblikovanju tako svoje biografije kot tudi povezav in mrež, ki so na voljo posamezniku. Vse to poteka skozi stalne menjave preferenc in življenjskih faz in v sodelovanju z drugimi ljudmi ter pogoji na trgu delovne sile, v sistemu izobraževanja, komunikacij in potrošnje. Posamezniki morajo dolgoročno načrtovati, se prilagajati razmeram, morajo se organizirati in improvizirati, si zastavljati cilje, spoznavati ovire, znati morajo prenašati poraze in poskušati nove začetke. Možnosti, nevarnosti, biografske

negotovosti, ki so včasih tičale v družini, v vaški skupnosti, v stanovskih pravilih ali družbenih razredih, mora sedaj posameznik zaznati sam, jih interpretirati, se odločati o njih in jih duševno predelovati. Posledice izbir – tako možnosti kot nevarnosti – se prenašajo na posameznike (Ule 2002: 29). »Tako imenovane 'izbirne biografije' od posameznikov zahtevajo povečano samorefleksijo o pravilnosti svojih odločitev« (du Bois Raymond in Lopez Blasco 2003: 25). Ti pa so pogosto komaj sposobni sprejeti prave odločitve, upoštevati lastne in družbene interese, etiko in posledice. Danes ne moremo govoriti o enotni individualizirani družbi, ampak le o visoko in nizko individualiziranih okoljih. Individualizacija je stvar zelo kompleksnega, urbanega okolja, vendar pa vse močneje vdira tudi na ruralna območja (Ule 2002: 29).

4.1.4 Tveganja in negotovosti

Značilnost devetdesetih let dvajsetega stoletja je, da so se pogoji odraščanja in možnosti za vstop v odraslost posebej zaostri. Vedno več groženj in negotovosti izhaja iz pričakovanja prihodnosti, kar pritiska na sedanost (Nastran Ule 2000: 25).

Ule (2000: 27) pravi, da je pogoj za razumevanje burnih sprememb mladosti in mladine v zadnjih desetletjih, analiza treh faz razvoja.

V prvo fazo sodijo dogodki po drugi svetovni vojni do 60ih let. Za to obdobje je značilen konsenz o nujnosti in prioriteti izgradnje razrušenega sveta in obenem strah, da se doseženo zopet zruši. Zaradi omenjenega konsenza in strahu pa so ljudje veliko bolj pripravljeni na žrtve, so marljivi, trdo delajo itd.

Druga faza zajema obdobje od 60ih do 80ih let, obdobje prigospodarjenega bogastva in blagostanja. Nekje v ozadju se kaže dvom v napredek in strah zaradi negativnih učinkov modernizacije in nebrzdanega izkoriščanja virov in svetovnega bogastva.

Devetdeseta leta 20. stoletja so tretja faza razvoja, ko negotovost sledi izgubi zaupanja v vodilne institucije industrijskega sveta (gospodarstvo, pravo in politika). »Negotovost je posledica 'družbe tveganja' kot jo je poimenoval U. Beck. Negotovost je na individualnem nivoju povzročila, da so biografije blagostanja postale biografije tveganja, kar ogroža vse

družbene razrede, ki jim uhaja materialna gotovost v prihodnosti in gotovost socialne identitete« (Ule 2000: 28).

V tretji fazi, torej trčijo drug ob drugega problemi, ki imajo svetovne razsežnosti in ki ponovno ogrožajo temeljne človekove pravice in svobode v sedanjosti, vzbujajo občutek negotovosti in nerada ter strah pred prihodnostjo. Obraz druge moderne torej ni zaželena slika sveta in življenja. Neskladja med deklariranim in dejanskim, med načeli in vedenjem so še eden od izvorov negotovosti.

Konkurenčnost, samopodoba, različni pritiski in pričakovanja, vse to v mladih zbuja negotovost v zvezi z njihovo prihodnostjo. Individualizacija krepi vlogo posameznika, le ta pa se pogosto pri življenjskih odločitvah počuti osamljenega in izgublja zaupanje v svet, od katerega ne more pričakovati ničesar dobrega (Ule 2000: 28).

Prevladujoč odgovor na tveganja in negotovosti je življenjska demoralizacija, ki se kaže v občutkih nemoči, samoodtujitvi, socialni izolaciji, občutku nesmisla in praznosti ter občutku nepravčnosti. Posledica povečane življenjske demoralizacije mladih so občutki osamljenosti in socialna izključenost (Nastran Ule 2000: 23). Socialna izključenost se povezuje s konceptom kakovosti življenja, saj izhaja iz nadzora nad viri, s katerimi posameznik zadovoljuje svoje potrebe na različnih področjih. Če nimajo nadzora oziroma vpliva nad viri pomeni, da ne morejo zadovoljiti svojih potreb, kar povzroči slabšo kakovost njihovega življenja (Škerjanc 2005: 48).

Kot drugi »odgovor« na dvom v lastno kompetentnost pa lahko omenim socialno anksioznost. Gre za problem samopredstavitve socialnemu okolju, kateremu skuša posameznik čimbolj ugajati. Socialna anksioznost je povezana z nizkim samospoštovanjem in dvomom v lastno socialno in druge kompetentnosti. Kritično vrednotenje sebe je tisto, ki sproži mladostnikovo egocentrično razmišljanje o tem, da ga drugi nenehno opazujejo, primerjajo z drugimi in kritizirajo. Še vedno pa ostaja odprto vprašanje ali so socialnoanksiozni mladostniki dejansko nekompetentni ali so le pretirano samokritični. Za mladostnike je vedno bolj pomembno vprašanje kako se predstaviti (Puklek 1998: 6–17).

4.1.5 Brezposelnost

»Brezposelnost mladih je po raziskovalnih in teoretskih spoznanjih eden glavnih razlogov za socialno ranljivost mladih« (Ule 2000: 49).

Uletova (2000: 46) med drugim navaja dve razlagi porasta brezposelnosti mladih:

- demografska neuravnoteženost, ki naj bi povzročila, da je mladih, ki se pojavljajo na trgu delovne sile, več, kot je na novo kreiranih mest
- poglobljena razlaga naj bi bila nezadostna usposobljenost mladih - nezadostna izobrazbena in kvalifikacijska struktura mladine ne dosega zahtevanih potreb in standardov s strani delodajalcev.

Eden izmed glavnih razlogov za izključenost mladih iz trga dela je pogojen s pomanjkanjem delovnih izkušenj. Tu gre predvsem za pomanjkanje primernih izkušenj, se pravi tistih, ki so relevantne za poklicno področje v katerem iščejo zaposlitev (Kieselbach 2003: 48).

Sodobna družba je zgrajena na vrednotah dela in zaposlitve, zato nezaposlenost prinaša marginalizacijo in stigmatizacijo v družbi. Tudi pri brezposelnosti velja, da so že v osnovi bolj ogroženi tisti iz nižjih socialnih slojev, manj izobraženi, mladi in starejši, ipd. (Ule 2000: 49).

Posledica brezposelnosti mladih je razvoj slabe samopodobe, občutek neobvladovanja življenja, ter tudi pozno odločanje za lastno družino (družino prokreacije) zaradi socialne in ekonomske odvisnosti (Trbanc 2005: 161).

4.2 Družina in šola

Bernstein poudarja, da položaj v družbi odločujoče vpliva na dejavnike kulturne reprodukcije, kamor sodita tudi družina in šola in da je ni družbe, ki bi skušala namerno in racionalno zagotoviti, da lahko vse družbene skupine enako sodelujejo pri ustvarjanju, produkciji in razdeljevanju tistega, kar ima vrednost, to je dobrine in storitve. Zato so otroci iz socialno manj spodbudnih okolij v odločilno slabšem položaju. Šlo naj bi za temeljne kategorije

izključevanja, ki se reproducira na različne načine v šolah, skozi družbeni kontekst in oblike prenosa vzgoje (Bernstein v Kovač Šebart in drugi 2005: 125).

4.2.1 Družinske opore

Družina postaja odločilni dejavnik življenjskih možnosti mladih, zato lahko tiste, ki tega vira nimajo uvrščamo med visoko tvegane. V »funkcionalni« družini je otrok ali mladostnik deležen spodbude, razumevanja in pomoči s strani starejših družinskih članov. Tako se mu krepí samozavest in pozitiven odnos do življenjskih izzivov. V manj »funkcionalnih« družinah pa se z njim premalo ukvarjajo, nima občutka sprejetosti, velikokrat je deležen kaznovanja (psihičnega in fizičnega) (Tomori 2000: 100).

V gmotno in socialno osiromašenih, prikrajšanih družinah neredko prevladuje ozračje kroničnega nezadovoljstva, pa tudi sicer stresno družinsko ozračje ne glede na izvor stresa pripomore k slabim medsebojnim odnosom, tako znotraj kot zunaj družine.

Neustrezna družinska dogajanja in vzgojni pristopi pa zelo slabo vplivajo na socializacijo in osebni razvoj otrok in mladostnikov, kar tudi pomeni, da za razvoj lastne osebne identitete nimajo ustreznih pogojev (Tomori 2000: 101).

Danes dostop do družinskih podpor postaja vedno bolj težaven. Enostarševske družine se neredko obravnava kot tveganje za otroka. Demografske statistike večine evropskih držav, govorijo o naraščanju razvez zakonskih zvez, naraščanju enostarševskih družin in deležu otrok rojenih zunaj zakonskih zvez. Vendar Tanja Rener (2000: 103) opozarja, da tudi študije o preteklosti družinskega življenja v Evropi opozarjajo na to, da družinsko življenje včasih ni bilo nič bolj stabilno kot danes. Navaja, da je bila povprečna velikost družin v Evropi v 16 stoletju podobna današnji. Število samskih in število reorganiziranih⁴ družin je bilo v obdobju med 16. in 19. stoletjem tudi na področju, ki obsega današnjo Slovenijo zelo visoko. Samskih je bilo 30% odrasle populacije, reorganizirane družine pa so predstavljale 50% delež vseh družin. Kot zadnje dodaja, da ni nikakršne historične evidence, da je bilo temnih plati

---

⁴ reorganizirane družine: kjer eden ali oba partnerja ponovno vzpostavljata družinsko skupnost.

življenja, kot so alkoholizem, nasilje, zanemarjanje in spolne zlorabe, v preteklosti kaj manj kot danes.

Problem družinskih podpor tiči v pomanjkljivih družbenih podporah. Enakost spolov, spremenjena medspolna in medgeneracijska razmerja ter usklajevanje družinskega in zaposlitvenega dela so brez družbenih, to je pravnih in socialnopolitičnih podpor težko dosegljivi cilji (Renner 2000: 104).

Vendar imajo pri vzpostavljanju in ohranjanju odnosov, kljub vse večji individualizaciji posameznika in individualnem odločanju, sorodstvene in ožje družinske vezi še vedno pomembno vlogo v posameznikovem družbenem življenju (Dremelj 2004: 76). Družine so glavni akterji pri nudenju neformalne socialne opore. So mesto dogajanj in odnosov, ki se dotikajo najglobljih dimenzij življenja (Renner 1995: 129). Iz slovenske raziskave Mladina 2000 je razvidno, da imajo za mlade v čustvenih in instrumentalnih podpornih mrežah močan pomen ožji sorodniki, predvsem starši - z izjemnim pomenom matere za oba spola (Renner 2002: 95).

Tanja Renner (1996: 139) tudi navaja, da vse več mladih, posebno študentk in študentov svojo podaljšano mladost živi pri starših, kar je opazno tudi v Sloveniji. Obdobja novega načina življenja se je prijel izraz LAT faza (ang. Living apart together), ki pomeni živeti skupaj in hkrati narazen, kar velja za tiste, ki:

- živijo doma v času podaljšanega šolanja (20-26 let),
- živijo doma tudi po zaključku šolanja in vstopu v zaposlitev
- živijo doma z občasnim življenjem drugje,
- živijo drugje z rednim obiskovanjem starševske družine in kontinuirano uporabo njenih uslug in storitev.

Za LAT fazo je značilna ekonomska odvisnost ali pol odvisnost od staršev ob hkratni socialni neodvisnosti. Razlogi podaljševanja življenja s starši oziroma razlogi odlašanja odhoda z doma so lahko zunanji (ekonomske neodvisnosti, nezaposlenost, ipd) ali »subjektivni« (lagodnost in cenenost življenja doma, razumevanje s starši, materialna in emocionalna varnost ob hkratni visoki avtonomiji ipd.) (ibid: 139).

Vedno večja raznolikost družinskih oblik (enostraševske, reorganizirane družine itd) je sprva vodila v idejo o krizi družine, danes pa jo interpretirajo kot kazalec uspešnega prilagajanja na spremenjene družbene razmere (Ule v Dremelj 2004: 75). Poleg biološkega starševstva se vedno bolj uveljavljajo različne oblike socialnega starševstva, kar pomeni, da so tudi drugi pomembni odrasli, kot so sorodniki, prijatelji, sosedje, starši lahko osrednjega pomena v posredovanju ali nadomeščanju starševskega razmerja (Rener 2000: 105). Intervjuvanka Barbara, 17 let (uporabnica dnevnega centra Škrlovec) že nekaj časa živi pri rejnici, za katero pravi da je zelo skrbna. Pri njej živi ker:

»Mami in ati sta se ful kregala, je bilo zelo grozno, tako se spomnim, sem se ful vase takrat zaprla, potem sta se pa ločila in je bilo malo boljše. Samo mami pa ni bila sposobna obe preživljati, jo je vse zelo prizadelo, potem me je pa dala v rejništvo« (Barbara 2007).

Družina igra pomembno vlogo v oblikovanju in razvoju posameznikove identitete. Od kakovosti družinskih odnosov je v veliki meri odvisno na kakšen način bo adolescent prebrodil krizo odraščanja in s tem razrešil tudi eno temeljnih razvojnih nalog adolescence, to je izgradnja identitete.

4.2.2 Šolski (ne)uspeh

S slabšim šolskim uspehom se povečuje nevarnost, da se konflikti doma in v šoli poglobijo tako, da rahljajo zaupanje vase in v druge. Slabšemu šolskemu uspehu se težje izognejo otroci niže izobraženih staršev, otroci iz materialno šibkih družin, otroci, ki jim starši ne nudijo dovolj emocionalne opore, z eno besedo so to depriviligirani otroci (Tomori 2002: 17). Barbara odgovarja na vprašanje:

»Katero šolo pa delaš?«

»Biotehnično, smer pomočnica, oskrbnica. V bistvu nimam osemletke narejene, zato tukaj to smer dokončujem in bom imela potem osemletko priznано, potem grem pa lahko na katerokoli triletno srednjo« (Barbara 2007).

Pogostokrat pa na uspešnost otroka vplivajo vnaprejšnje sodbe in pričakovanja s strani učiteljev, zaradi poznavanja otrokovega družinskega okolja. Pričakovanja učiteljev so do

otrok z bolj izobraženimi starši večja, namenjajo jim več pozornosti in vzpodbud. V tem primeru strukturne razlike delujejo kot samoizpolnjujoča se napoved. Odnos učitelj-učenec pa je tudi eden izmed pomembnih razlogov, da slabših učencev in učenk ne spoštujejo, ne le oni sami, temveč se to nespoštovanje prenese tudi na vrstnike, na kar opozarja pomanjkanje vrstniških mrež samopomoči v šoli (Mencin Čeplak 2000: 136–137).

Izziv današnjega časa je nedvomno šola, ki jo učenec soustvarja. Čačinovič Vogrinčeva (2002: 106) poudarja vlogo šolskih svetovalnih služb pri projektu pomoči tistim učencem, ki to pomoč potrebujejo. Projekt pomoči je zasnovan na perspektivi moči, torej tako, da se odkrivajo in krepijo učenčevi viri moči. V tem projektu je pomembno sodelovanje vseh, ki sodelujejo v tem projektu, to so: razrednik, posamezni učitelji, starši, vrstniki, prostovoljci in pa seveda strokovnjaki iz šolske svetovalne službe. Vendar Mencin Čeplak (2000: 128) navaja, da je »položaj šolskih svetovalnih služb 'objektivno' izrazito ambivalenten oziroma kontardiktoren in že zaradi tega ne gre pričakovati, da bodo kdaj deležne globokega zaupanja«. Mladi so v njej pripravljeni poiskati pomoč predvsem v zvezi s šolskimi, učnimi problemi ter izbiro nadaljnjega šolanja oziroma izbiri poklica, in še tukaj imajo veliko prednost starši, velikokrat pa tudi prijatelji. To opozarja na neizkoriščene možnosti podpore znotraj šole (Mencin Čeplak 2000: 128).

Višina in smer izobrazbe se pojmuje kot ključni dejavnik družbene promocije. »Zaupanje v široke možnosti družbene promocije pa se slej ko prej za vrsto otrok sprevrže v razočaranje – zaradi soočenja z realnostjo, ki je soočenje z ovirami. In med njimi sta gotovo šolski uspeh in mreža šol.« (Mencin Čeplak 2002: 19) Oviro (poleg učnega uspeha) pri izbiri srednje šole, ki je eden izmed pomembnejših prehodov za posameznika, in za njegovo nadaljnjo promocijo v družbi, predstavlja tudi socialnoekonomski položaj družine, vključno z oddaljenostjo srednjih šol od kraja stalnega bivališča. »Predpostavljamo lahko, da je uspeh pomembnejši pri osnovni izbiri, ki zadeva trajanje srednjega šolanja, socialnoekonomski faktor pa pri odločanju znotraj te osnovne izbire« (Mencin Čeplak 2000: 131). Problem oddaljenosti srednjih šol od kraja bivanja potrjuje tudi Simonina (18 let, ni uporabnica dnevnega centra Škrlovec) izjava:

»Iz osnovne sem se hotela vpisati na srednjo zdravstveno. Pa smo se malo doma posvetovali, in sem ugotovila, da bi se bilo zelo predaleč za vozit, iz Kranja v Ljubljano, pa ne vem ali bi mi sploh vse skupaj zneslo, vožnja pa šola pa obveznosti. No in zdaj, če pomislim mi ni čisto

nič žal, res mi ne bi bilo dobro vse vikende delat in za tako nizko plačo kot jih imajo sestre, no, samo je pa res, da jih zelo rabijo» (Simona 2007).

Socialna izključenost je pojav, za katerega so najbolj ranljivi mladi ljudje, ki prihajajo iz družin z nizkimi dohodki, so z družino sprti ali neredno obiskujejo šolo. Cena socialne izključenosti pri mladih je lahko šolska neuspešnost iz katere sledijo slabe možnosti na trgu dela, nizki dohodki, stres, itd. Vse to je lahko podlaga za upadanje socialnih vezi v družbi (Bratherton 2002: 73).

Tudi raziskava o Omrežjih socialne opore prebivalcev Slovenije, ki sta jo izvedla FDV in Inštitut RS za socialno varstvo, priča o tem, da se z višanjem izobrazbe veča tudi posameznikovo omrežje, saj izobražene osebe poznajo širši krog ljudi. Tisti, ki končajo univerzitetno izobraževanje, vzpostavijo veliko več družbenih odnosov, kot oseba, ki je končala osnovnošolsko izobraževanje (Dremelj 2004: 55).

Svetlik pravi, da ni pomembno le formalno znanje, temveč osebna usposobljenost posameznika za uporabo tega znanja v konkretnih delovnih in življenjskih situacijah. »Ni neuspešen tisti, ki ne dosega povprečnih standardov znanja, temveč tisti, ki mu ni uspelo razviti niti enega od svojih osebnostnih potencialov, ki mu omogočajo vključitev v delovno, javno in zasebno življenje« (Svetlik 2002: 29).

4.3 Socialna ranljivost in njene posledice

4.3.1 Tvegani prehodi

Revščina, globalizacija, zahteve po individualizaciji in nezaposlenost, vse to povzroča veliko negotovih in tveganih odločitev mladostnika za svojo prihodnost. Identiteta, ki si jo mladostnik oblikuje skozi posamezne faze odraščanja, pomembno vpliva na povezavo med njegovim subjektivnim doživljanjem sveta in kulturno ter zgodovinsko opredelitvijo, v kateri se ta mladostnikova identiteta oblikuje.

Pomembno je, kako na življenjsko pot mladostnika vpliva kultura in kako njegova osebna pričakovanja, ki so seveda kulturno pogojena. Življenjski poteki so sestavljeni iz osebnih in družbenih pričakovanj (Woodward 1997: 301). Posameznik išče svojo vlogo v družbi in na tej poti se sooča z mnogimi pomembnimi prehodi, ki zaznamujejo njegovo življenje. Kolikor manj povezave in osebne identifikacije z zunanjim svetom (z institucijami, normami, vrednotami itd.) ima posameznik, toliko bolj tvegani postanejo prehodi.

Mladi so pri svojem odraščanju zbegani zaradi novih socialnih konfliktov in zahtev, sprejemati morajo odločitve, ki vplivajo na njihovo celotno prihodnost, hitro telesno dozorevajo, in na koncu, verjetno najpomembnejše, skrbi jih, kako bodo videti v očeh drugih, oziroma se bojijo, da ne bodo izpolnili njihovih pričakovanj (Erikson 1976: 17). Zaradi teh značilnosti identitetne krize se pomembni življenjski prehodi zanje še bolj zastrujejo in postajajo še težavnejši.

Pomembni življenjski dogodki, kot so vstop in izstop v izobraževalni proces, zaposlitev, ustvarjanje lastne družine, oblikujejo neizogibne statusne prehode, ki jih mora posameznik sprejeti, predelati in se jim prilagoditi. Izraz statusni prehod se nanaša na najbolj pomembne in pomenljive spremembe v socialni integraciji posameznikov skozi življenje (Ule 2003: 11). Pri socialno ranljivih in izključenih mladostnikih, ki niso doživeli prehoda (zaradi razmer v družini, neuspeha v šoli) iz otroštva v mladost ali iz mladosti v odraslost po utečenih ritualih, se izkaže vloga institucij, ki tem mladostnikom nudijo začasno podporo za premostitev preloma v kritičnih obdobjih njihovega življenjskega poteka. Dnevni center za mlade in družine Škrlovec je ena takih inštitucij, kar bom skušala pokazati v nadaljevanju. Nenavadni ali časovno neustrezni prehodi povzročajo precejšno negotovost in nejasnost zaradi pomanjkanja primerljive izkušnje. Po Uletovi »glavno merilo zaželenosti tradicionalno predstavljajo konfiguracyjske norme, te predstavljajo celotni socialni položaj in vlogo posameznika v določenem obdobju življenjskega poteka« (Ule 2003: 17). Eden najzahtevnejših in ključnih prehodov mladih pa je prehod iz šolanja, izobraževanja, v svet dela. Z uspešnim preходом v bolj ali manj stabilno zaposlitev mladi postanejo enakopravni člani družbe. Z zaposlitvijo se ekonomsko osamosvojijo, ta pa jim daje tudi možnost načrtovanja kariere, družine, ipd., torej svoje lastne prihodnosti..

Giddens pravi, da je življenjski potek posameznika sestavljen iz niza tveganih prehodov. Tveganih zato, ker v sodobni družbi obstaja negotovost glede posledic posameznikovega delovanja (Giddens 2000: 211).

Zaradi novih družbenih sprememb, ki jih povzročajo izvori socialne ranljivosti (globalizacija, individualizacija, revščina,..) lahko vsako obdobje prehoda postane tudi identitetna kriza posameznika. »Moderni življenjski potek se dejansko gradi na bolj ali manj jasni potrebi po stalnem soočanju in reševanju takšnih kriznih obdobj« (Ule 2003: 28).

4.3.2 Socialna izključenost

Nove oblike družbenih neenakosti se bolj kot v slojnih in razrednih razlikah zaznavajo v osebnostnih in psiholoških pojmi. Socialno izključevanje bolj kot nizki prihodki, materialno pomanjkanje, nezaposlenost, določajo primanjkljaji alternativ, volje in motivacije, ter revna predstava o možnem drugačnem življenju (Ule 2000: 39). Občutek nemoči, da bi lahko spremenil lastno situacijo, pa je pogostejši pri tistih, ki nimajo lastnih virov dohodkov, so nezaposleni in nimajo kakovostnih socialnih mrež (Rener 2000: 116).

Koncept socialne izključenosti je kompleksen, širok in večdimenzionalen. Koncept socialne izključenosti po Berghmanu zajema več dimenzij kot koncept revščine. Tradicionalni koncept revščine se pogosto omejuje na denarno dimenzijo, se pravi na pomanjkanje razpoložljivega dohodka za zadovoljevanje različnih življenjskih potreb. V nasprotju se koncept socialne izključenosti ne nanaša na denarne vire in pomanjkanje materialnih dobrin, ampak zajema širše vidike vključenosti oziroma izključenosti iz virov, institucij in mehanizmov, preko katerih poteka integracija v običajne in pričakovane načine življenja v posamezni družbi. Revščina je tako le del socialne izključenosti. Če poenostavim, poznamo dve nasprotji, revščino in socialno izključenost na eni strani ter bogastvo in socialno vključenost na drugi (Berghman v Trbanc 1996: 291–292).

Tako socialna izključenost, pri kateri gre za kopičenje izključenosti iz različnih virov, institucij in integrativnih mehanizmov, vpliva tudi na slabšo kakovost življenja (Trbanc 1996: 287).

Izključenost, ki jo prinaša nemožnost zaposlitve, je eden izmed glavnih razlogov za socialno ranljivost. Uletova (2000: 39) pravi, da je »ekonomsko ogrožen posameznik ogrožen tudi v vseh svojih socialnih odnosih; od medsebojnih odnosov do odnosov z institucijami. Zato je vse bolj globalno socialno izključen«. Brezposelnost torej lahko vodi v revščino in socialno izolacijo kot posledico pomanjkanja socialnih stikov (Novak in Nagode 2004: 98).

Socialna izključenost je torej večdimenzionalna. Določajo jo tako objektivna stanja stvari (npr. nezaposlenost), kot subjektivna stanja posameznika (npr. pomanjkanje volje, motivacije) (Kieselbach 2003: 49).

Na tej podlagi lahko mlade, ki nimajo ustreznega ekonomskega, socialnega, kulturnega in psihičnega kapitala, s katerim bi se lahko uprli potiskanju na družbeni rob, uvrstimo med visoko socialno ranljivo in izključeno populacijo.

5. ŠTUDIJA PRIMERA: DNEVNI CENTER ZA MLADE IN DRUŽINE ŠKRLOVEC

5.1 Mladi in neprofitne organizacije

Na začetku diplomskega dela sem izpostavila raziskovalno vprašanje, koliko mladi poznajo neprofitne organizacije oziroma njihove programe. Poznavanje neprofitnih organizacij, ki pod svoje področje dela uvrščajo delo z mladimi, je s strani otrok in mladostnikov zelo pomembno. Takšne organizacije namreč mladim v povezavi z drugimi osebami v družinskem, delovnem in bivalnem okolju, ponujajo možnost ustvarjalnega sodelovanja in uresničevanja njihovih razvojnih možnosti (NPSV 2007).

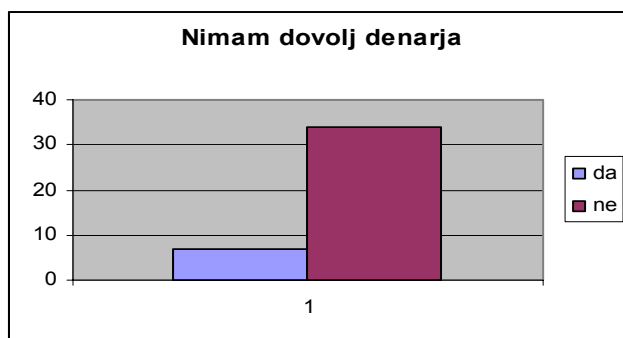
Nacionalni program socialnega varstva (v nadaljevanju NPSV) v svojem programu omenja več ciljev in strategij, s katerimi bi dosegli, da noben otrok ali mladostnik ne bi bil prikrajšan za kvalitetno izrabo časa v svojem odraščanju. Dva izmed teh ciljev sta tudi: *prispevanje k večji socialni vključenosti posameznikov* in *povezovanje slovenske družbe*, ter v tem okviru *izboljšati dostop do storitev in programov*.

Drugi cilj, to je izboljšanje dostopa do storitev in programov, se uresničuje z razvijanjem mreže v skladu s potrebami uporabnikov, z večjo povezanostjo med državo, lokalno skupnostjo ter civilno družbo in zasebnim sektorjem ter z omogočanjem in spodbujanjem pluralnosti izvajalcev in vstopom novih itd. (NPSV 2007).

Med učenci osmih razredov Osnovne šole Orehek sem s pomočjo anketnega vprašalnika izvedla pilotsko raziskavo⁵. Zanimalo me je, če jim finančno stanje in nepoznavanje lokacije izvajanja dejavnosti, ki jih zanimajo povzročata kakšne težave. Ti dve vprašanji se namreč povežeta z zgornjo omenjeno strategijo NPSV, se pravi večjo povezanostjo med državo, lokalno in zasebno skupnostjo, s katero bi dosegli boljši dostop do storitev programov za mlade uporabnike. V anketi je bilo tudi vprašanje, če poznajo Dnevni center za mlade in družine Škrlovec, da pa bi lahko ocenila, koliko ga poznajo, sem jih spraševala tudi po dejavnostih, ki se v njem izvajajo.

Odgovori kažejo, da velika večina pri udejstvovanju v zunajšolskih dejavnostih nima problemov z denarjem, in vedo kje uresničiti svoje interese (glej graf 5.1.1 in 5.1.2).

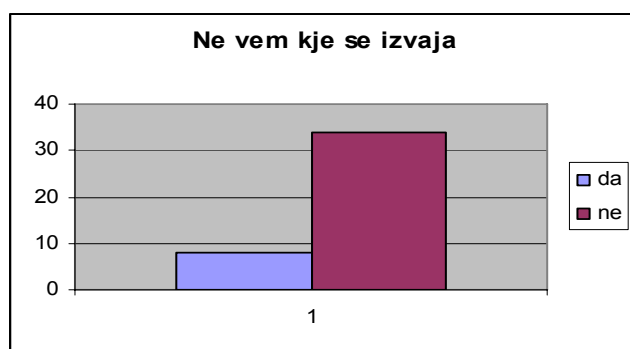
Graf: 5.1.1: Denar kot ovira pri udejstvovanju v zunajšolskih dejavnostih

Vendar pa je še vedno nekaj takih, ki si zaradi finančnega stanja v družini ne morejo privoščiti oziroma izpolniti želje po zunajšolskem udejstvovanju, nekaj pa jih tudi ne ve kje se določena dejavnost izvaja (glej graf 5.1.1 in 5.1.2).

⁵ Šola je od Škrlovca oddaljena približno 5km, in stoji na desnem bregu reke Save.

Graf: 5.1.2: Nepoznavanje lokacije izvajanja zunajšolskih dejavnosti

Število anketiranih je premajhno, da bi s pridobljenimi podatki delala kakšne večje zaključke, vendar pa lahko trdim, da se v vsakem razredu najdejo mladi, ki bi jim boljši dostop do storitev programov v okviru posameznih (vladnih ali nevladnih) neprofitnih organizacij omogočil uresničevati njihove interese, razširjati znanja in povečevati socialna omrežja.

Na podlagi odgovorov v anketi tudi, sklepam, da učenci osmih razredov Osnovne šole Orehek, Škrlovec zelo slabo poznajo. Anketo je skupaj rešilo enainštirideset osmošolcev, izmed katerih Škrlovec obiskujeta dva učenca, šest pa jih je zanj slišalo. A tudi ti, ki so za Škrlovec slišali, njegovih dejavnosti ne poznajo dobro, saj so le štirje od šestih vedeli, katere dejavnosti na Škrlovcu izvajajo oziroma nudijo. Možni vzrok za nepoznavanje Škrlovca, bi bila lahko prevelika oddaljenost od centra Kranja, kjer se Škrlovec nahaja.

5.2 Predstavitev centra Škrlovec

Škrlovec je pred letom 2005 deloval kot Mladinski center. Ta je v Kranju odprl svoja vrata leta 2001. Tudi zaradi večje prepoznavnosti (v Kranju deluje tudi Mladinski kulturni center) se je leta 2005 preventivni program preimenoval v Škrlovec – dnevni center za mlade in družine. Dobili so tudi nove prostore, ki se nahajajo v ulici z naslovom Škrlovec 2. Škrlovec se je namreč včasih imenoval obrambni stolp z obzidjem⁶, ki je stal v bližini današnjih prostorov Centra. Tako ima to ime simbolni pomen. Obrambni stolp Škrlovec je prebivalce mesta Kranja ščitil pred turškimi vpadi, center Škrlovec pa svojim uporabnikom nudi zaščito oziroma pomoč pri reševanju težav s katerimi se spopadajo v odrasčanju. V prostorih centra

⁶ Del obzidja stoji še danes.

se odvijajo vse delavnice in učne pomoči, sestanki ipd., razen športne delavnice, ki poteka v telovadnici na bližnji šoli. Prej je imel Mladinski center pisarno v gradu Kishelstein, dejavnosti pa so se odvijale na terenu. Poloni⁷ se zdi najpomembnejše to:

»da so sedaj, ko imajo nove prostore precej več v neposrednem stiku z 'mulci'. Mladostniki se identificirajo s prostorom in imenom. Razlika je tudi v paleti različnih dejavnostih, saj je Center z novimi prostori razširil ponudbo dejavnosti. Vsako leto se nam na novo pridruži okoli 30 novih otrok in mladostnikov, nekaj jih neha obiskovati Center, nekateri pridejo samo nekajkrat. V začetku delovanja Škrlovca, (meseca maja 2005), jih je bilo registriranih⁸ okoli 100, danes pa jih je registriranih 170. Če delam razliko med tistimi, ki veljajo za 'težavne'⁹ in tistimi ki to niso, je 'težavnih' uporabnikov za dobro polovico vseh uporabnikov« (Polona 2007).

Cilji dnevnega centra za mlade in družine (v nadaljevanju DCM) so: pridobitev delovnih in učnih navad, sposobnost večje koncentracije, neformalno izobraževanje in usposabljanje, izboljšanje učnega uspeha, pomoč pri urejanju vsakdanjega življenja, resocializacija in vključitev otrok in mladostnikov v obstoječe okolje, ustvarjanje odnosa do dela, zaupanje, zagotavljanje kvalitetnejšega preživljanja prostega časa, izboljšanje komunikacije z vrstniki in odraslimi, reševanje konfliktov s starši, izboljšanje samopodobe, omogočanje identifikacije z vzori (Radetič 2002: 142).

V DCM-ju je otrokom in mladostnikom zagotovljena varnost, druženje je prostovoljno, otroci in mladostniki lahko izražajo razne potrebe in jih z aktivno udeležbo tudi zadovoljijo, vzpostavljena pa je tudi povezava družina-otrok-šola, kar omogoča skupno reševanje konfliktov (Radetič 2002: 141).

5.2.1 Koncept preventive

Na Škrlovcu za doseganje zgoraj omenjenih ciljev izvajajo preventivni program, namen takih programov pa je: »širjenje tistih informacij, znanj, veščin in vrednot med mladimi, ki vodijo k

---

⁷ Zaposlena na Škrlovcu.

⁸ Uradno prijavljenih, kar pomeni da so njihovo starši oziroma skrbniki izpolnili poseben obrazec (prijavnico).

⁹ Tisti, katerim je center prvotno namenjen, se pravi tistim, ki so prikrajšani za ugodno družinsko življenje in imajo zaradi tega težave v procesu odraščanja.

zdravemu osebnemu življenju in medčloveškemu sožitju ter stran od nevarnih substanc oz. ogrožujočega načina življenja» (Vaupotič 2007: 37).

Pojem preventiva v slovenščini pomeni »preprečevanje«, vendar je izraz preventiva pogosteje uporabljan (Dekleva 1990: 1). Dekleva nadalje pravi: »da izvorni pomen izraza preventiva izvira iz besed 'priti prej' in nakazuje – če uporabimo 'vojaško' analogijo (oz. nasploh analogijo s tekmovalnimi situacijami) – da je potrebno nekam priti pred nasprotnikom in zasesti strateško pomembno območje« (Dekleva 1990: 2). Na področju dela z ljudmi gre za vidik vnaprejšnjega predvidevanja in razumevanja dogajanj, ki vodijo k kasnejšim nezaželenim socialnim in duševnim stanjem, da bi nanje mogli vplivati. Dogodke in procese je treba najprej razumeti in jih predvideti, da bi lahko v zvezi z njimi lahko ukrepali (ibid: 2).

Bajzek (1998: 49) govori o pojmu *teritorialne preventive*, ki ga definira kot »skupek lastnosti določene dejavnosti, ki jo začne določena skupnost, v katero so vpleteni vsi člani te skupnosti. »Teritorialna preventiva pomeni zaščito za kvalitetnejše življenje in rešuje človeka iz stiske. Usmerjena je v (raz)reševanje določene problematike v okolju« (Vaupotič 2007: 20). Za pozitivno spremembo stanja v neki lokalni skupnosti je potrebno v preventivne načrte aktivno vključiti posameznike in predstavnike različnih ustanov v lokalnem okolju, ki lahko bistveno prispevajo k izboljšanju določene problematike (ibid: 20).

Cilj preventivne dejavnosti bi lahko opredelili kot aktivnost pri spoprijemanju s problemi, vpogled v lastno doživljanje in delovanje, pozitivno samopodobo, realen pogled na svet ter zdravo življenje (Gogala 1990: 33).

Preventivo delimo na specifično in generalno ter na primarno, sekundarno in terciarno (Dekleva 1990: 5). Specifična preventiva se usmerja na posamezne vidike, generalna pa na čim širši spekter predvidenih možnih žarišč odklonskih dejavnosti ali pojavov. Primarna preventiva se usmerja na to, da se prepreči določen nezaželen pojav, dogodek. Usmerjena je na okolje in posameznika. Gre za poseganje v sistem še preden se pojavi problem. Sekundarna preventiva nastopi, ko se nezaželeni pojav ali dogodek že vzpostavlja. Usmerjena je na zgodnjo detekcijo težav s ciljem popolnega ali parcialnega izboljšanja stanja. Terciarna preventiva pa je usmerjena na dvig kvalitete življenja, odpravo škodljivih vplivov, ki so bili že podvrženi zdravljenju ali obravnavi (Poštrak 1998: 11).

Vaupotič (2007: 37) meni, da je na področju socialnega dela z mladimi bistven poudarek v poznavanju in implementaciji sodobnih konceptov preventivnega dela na vsa področja preventive (primarne, sekundarne in terciarne). Nadalje pravi, da imajo v DCM-jih največkrat opravka s sekundarno in terciarno preventivo. Pri tem se mu zdi pomembno, da v dejavnosti, ki jih izvajajo, vpletejo čim več elementov primarne preventive. Primarno preventivo Škrlovec izraža z odprtostjo za vse otroke, ne samo za tiste, ki se srečujejo s kakršnimikoli težavami. Takšna primarna preventiva otrokom in mladostnikom ponuja možnost spoznavanja in preverjanja alternativ, učenja socialnih veščin, krepitev občutka sprejetosti ipd.

5.2.2 Vloga Škrlovca v krepitevi socialnih omrežij

Osrednji del preventivnega programa je krepitev moči skozi socialna omrežja otrok in mladostnikov, ki jo sestavljajo med drugimi tudi sodelavci na Škrlovcu.

Dragoš (2005: 39) navaja pet načinov za krepitev moči:

- aktiviranje obstoječih virov, kar pomeni aktiviranje sorodniške in vrstniške mreže otroka ali mladostnika
- kreiranje novih virov¹⁰
- povečevanje dostopnosti virov
- redistribucija virov
- mediacija v obliki nepristranskega posredovanja med družinskimi člani, v skupnosti, med organizacijami.

Razmerja moči srečamo na vsakem koraku, saj lahko rečemo, da je moč, zmožnost učinkovanja na okolje (Dragoš 2005: 17). Je kombinacija različnih dejavnikov, izraža se v interakcijah z okoljem. Socialna mreža otroka in mladostnika je lahko vir moči in samospoštovanja, lahko pa je tudi vir pritiskov in zlorabe. Socialno mrežo poleg staršev tvorijo tudi prijatelji, sorodniki, sošolci, učitelji itd. (Čačinovič Vogrinčič 2000: 82).

Omrežja so verige oseb, s katerimi posameznik vzdržuje stike, in njihovo medsebojno povezanost. V analizi omrežij poznamo dve osnovni vrsti socialnih omrežij, to sta popolna in osebna. Popolno omrežje sestavlja skupina posameznikov, med katerimi je definirana ena ali

---

¹⁰ Z vključitvijo v Škrlovec lahko otroci in mladostniki dobijo pomembne nove vire s strani vrstnikov in odraslih, ki tam delajo.

več relacij (npr. šolski razred). Te relacije so lahko različnih vrst, na primer prijateljstvo, spoštovanje, pripadnost, pogovarjanje, pošiljanje sporočil itd. V primeru popolnih omrežij ponavadi vsak član omrežja odgovarja o vsakem drugem članu omrežja. Osebno omrežje pa tvori posameznik z eno ali več relacijami z drugimi posamezniki. Tu nas zanima le relacija med posameznikom in njegovimi »drugimi posamezniki«, ki tvorijo njegovo osebno omrežje. Tukaj posameznik odgovarja o članih svojega omrežja (Dremelj in drugi 2004: 48).

Socialna omrežja lahko posamezniku nudijo socialno oporo, ki predstavlja neko zaščito pred stresom. Torej si socialno oporo lahko razlagamo kot del socialnega omrežja, h kateremu se posamezniki obračajo po pomoč. Vaux socialno oporo deli na tri osnovne elemente: vire socialne opore (viri predstavljajo del socialnega omrežja, na katerega se posameznik obrača po pomoč in oporo); oblike socialne opore (to so dejanja z namenom pomoči posamezniku lahko so spontana ali pa odziv na prošnjo za pomoč); posameznikovo subjektivno zaznavo oziroma oceno virov in oblik socialne opore (to je evalvacija prisotnosti, zadostnosti in kakovosti opor, oziroma zadovoljstvo z oporami) (Vaux v Hlebec in Kogovšek 2004: 22).

Socialna omrežja posameznikov so po sestavi različna, lahko so velika, majhna, gosta ali razpršena. Različne sestave omrežij dajejo glede socialne opore različne rezultate. Vendar pa je veliko bolj kot kvantiteta (velikost, gostota) važna kvaliteta odnosov, ki jo je posameznik zmožen gojiti v tem svojem omrežju (Hlebec in Kogovšek 2004: 23). Za socialna omrežja lahko rečemo, da tvorijo tudi pomembno dobrino, ki se imenuje socialni kapital. Lastnosti, ki jih povezujemo s socialnim kapitalom so zaupanje, sodelovanje, občutek pripadnosti, pripravljenost na vzajemnost, skupne norme. Socialna omrežja so odločilna pri reševanju problemov pri otrocih in mladostnikih, pa tudi v širšem družbenem sistemu. (Dragoš 2004: 143–146).

Socialna omrežja si otroci in mladostniki na Škrlovcu krepijo skozi različne dejavnosti, ki se delijo na osnovne in spremljevalne dejavnosti. Med *osnovne* se štejejo: svetovalno delo, skupinsko delo z mladimi, prostočasne dejavnosti, prostočasne dejavnosti v času počitnic in taborjenje. *Spremljevalne* pa potekajo v okviru: sodelovanja preventivnih programov za mlade, povezovanja z organizacijami, ki delujejo na področju dela z otroci, mladostniki in družinami v MO Kranj, mednarodnih projektov, ter predstavitev Škrlovca širši javnosti (Škrlovec 2007).

Socialna omrežja si otrok oziroma mladostnik gradi v družini, v šoli, ter v svojem prostem času. Vpliv staršev je na oblikovanje otrokove in mladostnikove identitete večji kot katerikoli drugi vpliv (npr. vrstniki), zato je zelo pomembno v kakšnem družinskem zasebnem okolju le ta živi.

Družine

V Škrlovec se lahko poleg otrok in mladostnikov vključujejo tudi starši. Med svoje osnovne dejavnosti uvršča svetovalno delo z družino, ki je namenjeno uporabnikom in staršem oz. zakonitim skrbnikom, ki se na lastno željo obrnejo po pomoč, ker so se znašli v situacijsko pogojenih socialnih stiskah in težavah. Starši oz. skrbniki na Škrlovec pogosto pridejo po nasvet ali pa potrebujejo pogovor z nekom, ki razume njihovo stisko ali težave, s katerimi se spopadajo. Ustvarjanje podpornih socialnih mrež, novih oblik povezovanja in vključevanja (npr.: preventivni programi za starše, skupine za samopomoč za starše, informacijsko svetovalne točke itd.) staršem oz. zakonitim skrbnikom med drugim omogočajo: izkušnjo medsebojne čustvene opore, nove možnosti premagovanja problemov, izvajanje dejavnosti z namenom izboljšati lastno situacijo in situacijo njihovih otrok itd., zato Škrlovec (DCM) vedno bolj prevzema vlogo družinskih svetovalcev (Vaupotič 2007: 61).

Na Škrlovcu je vzpostavljena tudi povezava družina-otrok-šola, kar zagotavlja skupno reševanje konfliktov. Škrlovec je tako lahko tudi v vlogi zagovornika otroka/mladostnika, ki se je zaupal in prosil za pomoč nekoga izmed prostovoljcev ali strokovnih delavcev. Seveda se vedno dobro premisli in presodi, kako bi bilo določeno težavo najprimernejše reševati, na kar vpliva predvsem otrokovo/mladostnikovo družinsko okolje. Pozorni morajo biti na to, da ne izdajo otrokovega zaupanja.

Šola

Šola je za otroka most med družino in socialnim okoljem, ki mu lahko izpolnjuje potrebe po samopotrjevanju, omogoča zadostiti radovednosti itd. Da je otrok lahko uspešno kos šolskim izzivom in nalogam, mora znati samostojno razmišljati, sodelovati z drugimi, prevzemati odgovornost, imeti mora tudi delovne navade, biti mora organiziran itd. (Tomori 2002: 16). Vse to so tudi cilji, ki jih skuša Škrlovec doseči pri tistih uporabnikih, ki šolskim izzivom in nalogam niso kos. Pogosto so to otroci in mladostniki, ki odraščajo v socialnem okolju, kjer znanje in izobraženost nista posebna vrednota, to pa vsekakor ne more pozitivno vplivati na njihovo šolsko uspešnost.

Mrgole (2003: 19) opozarja, da so mladi kot družbena skupina okupirani z nalogami, kjer proces prehoda od otroštva v odraslost navidezno urejajo in nadzorujejo formalne izobraževalne, zdravstvene, zaposlovalne, kulturne ustanove, ki delujejo po načelu motiviranja mladih »od zgoraj - navzdol«, se pravi, da nekdo drug s pozicije moči določa kaj naj bi bilo dobro in koristno za mlade. Mladi se temu upirajo in se zatekajo v neformalne oblike, ki jim zagotavljajo ponudbo in rešitve, ki jim ustrezajo. Zato je vloga Škrlovca toliko bolj pomembna, saj v njem potekajo odnosi neformalne, bolj sproščene narave, kar pa ne pomeni neke anarhije, temveč drugačen pristop, ki zagotavlja uspešno reševanje težav otrok in mladostnikov.

Dopolnilna dejavnost svetovalnega dela z družino je pomoč pri učenju, ki jo izvajajo prostovoljci, brezposelne osebe, ki so vključene v program javnih del in strokovni delavci Škrlovca. Celoten postopek poteka tako, da najprej eden izmed strokovnih delavcev¹¹ pokliče socialno delavko, ki dela v šoli, ki jo bodoči uporabnik učne pomoči obiskuje. Socialna delavka se skupaj s starši in njihovim otrokom, ter s prostovoljcem in strokovnim delavcem s Škrlovca dogovori za prvi sestanek. Včasih se tega sestanka udeleži tudi otrokova razredničarka. Na prvem sestanku prostovoljec in otrok ter njegovi starši podpišejo dogovor o nujenju oziroma koriščenju učne pomoči. Dogovorijo se tudi za termin izvajanja učne pomoči, ponavadi poteka enkrat tedensko. Nadaljnji sestanki potekajo približno vsake dva meseca. Na teh sestankih otrok in prostovoljec povesta svoje mnenje o samem poteku učne pomoči, pogleda se otrokov napredek, se pravi ocene, dogovarjajo se o morebitnih spremembah ipd.

Učinkoviti koncepti pomoči zahtevajo nenehno pridobivanje novih znanj in širjenje dobre prakse na tem področju. Del te dobre prakse je torej tudi Škrlovec, ki je zasnovan kot sestavni del vzgojno-preventivnega programa pri delu z otroki in mladostniki, ki imajo težave v šoli in prihajajo iz neurejenih družin ter problematičnega socialnega okolja. Tako tudi učitelji, starši in šolske svetovalne službe lahko kadarkoli sodelujejo s centrom in pomagajo pri uresničevanju skupnih ciljev (Radetič 2002: 141).

---

¹¹ Na Škrlovcu sta zaposlena dva strokovna delavca (Polona in Vojko).

Prosti čas

Med osnovnimi dejavnostmi, ki se odvijajo na Škrlovcu, so tudi prostočasne dejavnosti. Organizirane so z namenom, da mladim ponudijo možnost aktivnega in kreativnega preživljanja prostega časa. Prostočasne dejavnosti so namenjene vsem otrokom in mladostnikom v MO Kranj, predvsem pa tistim, ki večino časa preživijo na ulici in niso vključeni v nobeno izmed (izven) šolskih prostočasnih dejavnosti itd. Prostočasne dejavnosti so sestavljene iz kreativnih, športnih, umetniških in drugih vsebinsko različnih oblik druženja mladih (Škrlovec 2007). V DCM-ju je otrokom in mladostnikom zagotovljena varnost, druženje je prostovoljno, otroci in mladostniki lahko izražajo razne potrebe in jih z aktivno udeležbo tudi zadovoljijo (Radetič 2002: 141). Kar nekaj jih pride tudi takrat, ko se ne odvija nobena delavnica. Barbara o svojem preživljanju prostega časa pravi naslednje:

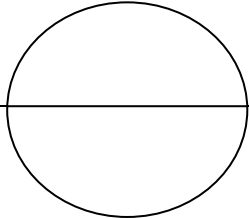
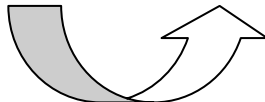
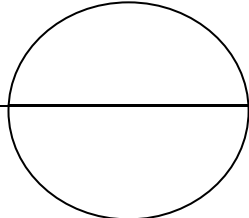
»Prijetelji pridejo velikokrat k meni in pol muziko poslušamo, drugače pa bolj tako okrog hodimo, dostikrat se na Škrlovcu dobimo, pa gremo pol malo naokrog. Zdaj pozimi smo bili veliko na drsališču, poleti sem pa več ali manj v koloniji, pa s Škrlovcem na taboru« (Barbara 2007).

Zdi se, da je danes razmerje med svetom mladih in ostalim družbenim okoljem še posebej pomembno, a tudi problematično. Ko pomislimo na svetova mladih in širši družbeni svet, se nam ponuja misel o dveh različnih obrazih ene in iste resničnosti. Za boljšo ponazoritev povedanega bom predstavila teorijo obrednega procesa, ki jo je s svojimi analizami predstavilo več avtorjev. Teorija obrednih procesov govori o resničnosti, ki se odvija v dinamiki prehajanja med različnimi svetovi, tudi na prehodu iz sveta mladih v svet odraslih, na prehodu iz sveta igre in počitka v svet delavnika, ter tudi njenemu sobivanju (Potočnik 1998: 14).

Gre torej za, na eni strani vsakdanji svet delavnika (A), kjer v ospredju ni človek kot oseba, temveč njegova funkcija in vloga, ki jo izvršuje z delom. Na drugi strani pa gre za svet igre, praznika, počitka in sprostitve. V družbenem dogajanju se ta dva svetova nenehno izmenjujeta, gre za prehajanje iz enega v drugo stanje, za prehod iz strukture v liminalni-vmesni prostor. Liminalni prostor omogoča življenje, ki ga struktura ne more. V liminalnem prostoru ni mogoče ostati večno, saj se moramo vrniti nazaj v strukturo, se pravi v delavnik, ki pa je ravno zaradi izkušnje tega vmesnega prostora drugačen, ni več enak prejšnjim. Mladi

naj bi bili bolj nagnjeni k liminalnim prostorom, vendar jim današnja struktura tega ne omogoča, saj si je ta prostor oddiha in zabave popolnoma podredila. Tako danes ne moremo več govoriti, da je svet delavnika svet odraslih, ter svet zabave svet mladih (Potočnik 1998: 15–16).

Tabela: 5.2.2.1: Teorija obrednega procesa

Čas	delavniški	praznični	delavniški
Aktivnost	delo	prosto	delo
Cona	 strukturalna	 liminalna	 strukturalna
Faze	struktura	Sepa- agre-	struktura
	A	racija gacija	A'

Vir: Potočnik (1998): Mladi proti letu dva tisoč. Ljubljana: Salve

Teorija obrednega procesa torej pravi, da je struktura dominantna stran življenja in da si le-ta podreja prosti čas, oz. struktura sama razvija prvine liminalnosti. Ravno zaradi te dominantnosti racionalne strani življenja, ki od posameznikov zahteva odrekanja in vedno večjo tekmovalnost ter požrtvovalnost za boljši položaj v družbi, se toliko bolj potencira in teži k liminalni strani življenja - k prostemu času. Odrasli zaposleni so utrujeni od nenehnega potrjevanja na delovnem mestu, mladina pa od zahtevnosti in pritiski v procesu izobraževanja, ki postaja vse bolj obremenilna dejavnost in zahteva vse več mladostnikove energije in časa. Zato ima prosti čas za posameznika tako velik pomen (Potočnik 1998: 17).

»To je čas za razreševanje konfliktov v socialni sferi, za druženje in vzdrževanje socialnih mrež, ki so posamezniku nujna opora v življenju. Prosti čas je zato nujno potreben čas, da človek lahko vzdrži napetosti in konflikte v drugih sferah življenja«. Prosti čas pa mladim pomeni tudi čas zmanjšane nadzora (Ule 2000: 62–63).

Mladi imajo glede na že omenjeno raziskavo o socialnih omrežjih prebivalcev Slovenije večja omrežja druženja kot starejše osebe (Dremelj 2004: 55). Druženje s prijatelji pa omogoča prosti čas, ki ga imajo na razpolago. Simona o svojem prostem času:

»S časom sem dostikrat na tesnem. Prijatelje imam večinoma na folklori, z ostalimi se pa na kakšni kavi dobim, jih je kar težko vse razporediti« (Simona 2007).

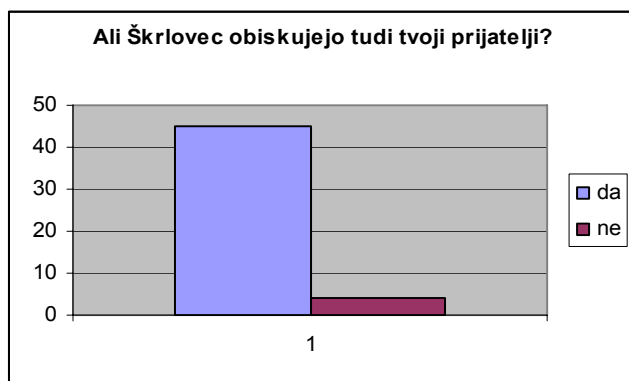
5.3 Temeljne ugotovitve in načrti za prihodnost

Pri delu z mladimi na Škrlovcu sledijo Saleebyevim načelom, to so: dodajanje moči, včlanjenost, moč okrevanja, zdravljenje in celostnost, dialog in sodelovanje, ter verjeti oz. odpovedati se temu, da ne verjamemo (v Čačinovič Vogrinčič 2000: 84).

Evalvacija s strani uporabnikov je povzeta iz anketnega vprašalnika. Z vprašalnikom sem ugotavljala, kaj jim Škrlovec dejansko pomeni. Vprašalnik je rešilo 49 uporabnikov v starosti od 7 do 23 let.

Dodajanje moči je bilo omenjeno v okviru socialnih omrežij, saj se posamezniku in njegovi družini moč povečuje, če ima okrepljene vire opore, na katere se lahko obrne po pomoč. Pomembne vire opore si otrok in mladostnik lahko pridobi tudi na Škrlovcu, pa naj bodo to nova vrstniška znanstva in prijateljstva ali opora s strani odraslih. »Moč posameznika, družine, skupnosti je obnovljiva, mogoče jo je razširiti; moč posameznika se odkrije in podpre v skupnosti« (Čačinovič Vogrinčič 2000: 85).

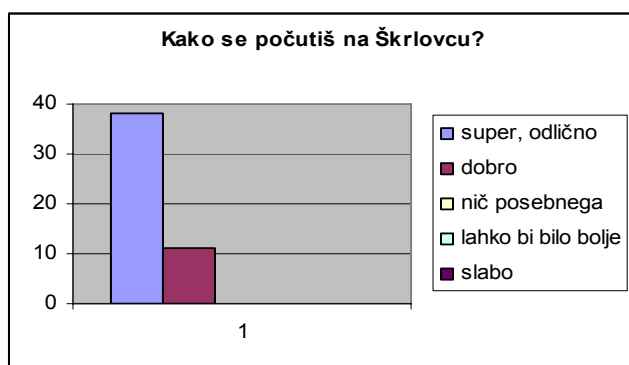
Graf 5.3.1: Ali Škrlovec obiskujejo tudi tvoji prijatelji?

Vprašanje je zastavljeno tako, da na osnovi odgovorov ne moremo sklepati, kje so si ustvarili ta prijateljstva, nedvomno pa kažejo, da je Škrlovec prostor, kjer se socialna omrežja otrok in mladostnikov vzdržujejo, verjetno tudi krepijo.

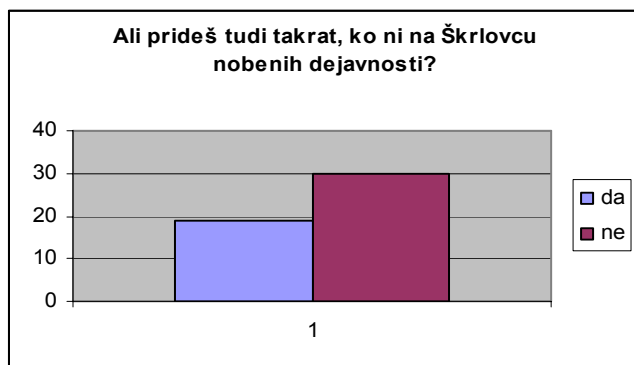
Zato je tako zelo pomemben drugi element - včlanjenost, pri katerem gre za pripadnost posameznika določeni skupini. Pripadnost določeni skupini je izrednega pomena za krepitev virov in moči posameznika/posameznice. Vključenost pomeni občutek varnosti, da si del nečesa, da si sprejet, da nekomu pripadaš. Uporabniki Škrlovca se z njim lahko identificirajo, kar potrjujejo tudi podatki v spodnjem grafu.

Graf 5.3.2: Kako se počutiš na Škrlovcu?

Številke govorijo, da otroci in mladostniki radi in z veseljem pridejo na Škrlovec in da se tam večina odlično počuti, kar tudi pomeni, da jim Škrlovec pomeni nek prostor varnosti in zaupanja. Veliko jih pride tudi takrat, ko se ne izvaja nobena dejavnost, saj je Škrlovec zasnovan kot prostor, kjer se lahko otroci in mladostniki skozi cel dan srečujejo, družijo in pogovarjajo z drugimi vrstniki in tistimi, ki tam delajo.

Graf 5.3.3: Ali prideš tudi takrat, ko ni na Škrlovcu nobenih dejavnosti?

DCM pa, kot je bilo že rečeno obiskujejo tudi otroci, ki nimajo posebnih težav v odraščanju, so pa prijatelji, vrstniki, sošolci, itd. »Tako se otrokom in mladostnikom ponuja možnost spoznavanja in preverjanja alternativ, ki jim lahko v nadaljevanju koristijo kot neke vrsta orientacijska točka pri odločanju o prihodnjih pomembnih življenjskih odločitvah (npr.: o nadaljevanju ali zaključevanju šolanja in poklicne poti itd.)« (Vaupotič 2007: 36).

Koncept okrevanja pomeni, da si ljudje oziroma posamezniki, se pravi otroci in mladostniki lahko opomorejo in premagajo težke življenjske udarce, zdravljenje pa, da sami pri sebi prepoznajo, kaj je zanje dobro.

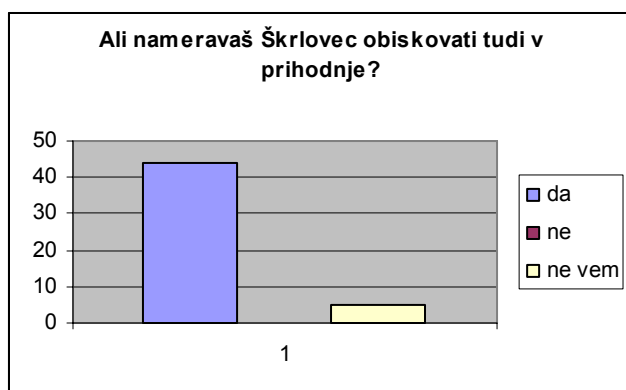
Dialog in sodelovanje med Škrlovcem, otrokom oziroma mladostnikom, njegovo družino, šolo ter včasih tudi Centrom za socialno delo, ki temelji na razumevanju, sporazumevanju in dogovarjanju, lahko mlademu človeku pomaga, da odkrije in prepozna kaj je zanj dobro.

Da pa nekomu lahko pomagamo, mu moramo na začetku verjeti. Verjeti, da se otrok in mladostnik spopada s kakršnikoli težavami, in da mu je zaradi tega težko (Čačinovič Vogrinčič 2000: 85).

Na Škrlovcu potekajo različne osnovne in spremljevalne dejavnosti, s pomočjo katerih se uporabniki srečujejo tudi s širšo lokalno skupnostjo. Tako si z raznimi izleti, obiski muzejev in prireditve, predstavivijo različnih poklicev, s prodajo svojih lastnih izdelkov, bogatijo kakovost vsakdanjega življenja in povečujejo svoj socialni kapital. Večina naštetih dejavnosti se izvaja med počitnicami (to je jesenskimi, zimskimi, pomladnimi in poletnimi), vedno pa se zaključijo s skupinsko evalvacijo in refleksijo, ki jo opravijo uporabniki in izvajalci. Od otrok in mladostnikov se pričakuje, da navedejo tudi predloge za v prihodnje, kar se potem skuša uresničiti. Za delo z mladimi je zelo pomembno načelo evalvacije oziroma vrednotenje doseženih ciljev, saj se s tem ugotavlja standard kakovosti ter zagotavlja razvoj in promocija v širšem okolju (Mrgole 2003: 59).

Rezultati evalvacije na Škrlovcu v večini primerov pokažejo, da so uporabniki z dejavnostmi zelo zadovoljni in da imajo vedno nove ideje, kaj bi še počeli oziroma preizkusili. Zadovoljstvo uporabnikov Škrlovca prikazujejo tudi odgovori na zadnje vprašanje v anketi (glej graf 5.3.4).

Graf 5.3.4: Ali nameravaš Škrlovec obiskovati tudi v prihodnje?

O prihodnjem delovanju DCM-ja Škrlovec sem se pogovarjala z Vojcem-njegovim vodjem. Načrti so naslednji:

- enotna strategija preventivnega dela z mladimi Škrlovca, in MO Kranj, kjer bi bilo potrebno vključiti in medsebojno uskladiti različne organizacije (vladne in nevladne), ki delajo na področju dela z mladimi, kot so socialno varstvo, vzgoja in izobraževanje, zdravstveno varstvo, represivni organi itd.
- v okviru Škrlovca vsebine še naprej prilagajati potrebam in željam otrok in mladostnikov in njihovim družinam ter jih čimbolj vključevati v njegovo delovanje
- nadgrajevati delovanje Škrlovca na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni. Na nacionalni ravni so v letošnjem letu prevzeli koordinacijo Preventivnih programov za mlade v Sloveniji. Na mednarodni ravni začeti izvajati EVS (European Voluntery Survey) gostiteljstva in spodbujati EVS prostovoljstva med prostovoljci Škrlovca. Ravno tako izvajati tudi redne mladinske izmenjave za mladostnike in za prostovoljce Škrlovca ipd.
- na podlagi potreb vzpostaviti terensko oziroma ulično delo, vzpostaviti dislocirano enoto. V skladu s slednjim začeti razvijati metodo skupnostnega socialnega dela, kar pomeni čim intenzivnejše vključevanje lokalne skupnosti v dejavnosti in projekte Škrlovca

- iskati in si zagotoviti čimbolj stabilno financiranje za zagotovitev dodatne zaposlitve strokovnih delavcev za izvedbe dejavnosti, nabavo igral in druge opreme. Vse to bi pripomoglo k bolj nemotenemu delovanju.

6. SKLEP

V nalogi sem poskušala s študijo Dnevnega centra za mlade in družine Škrlovec ugotoviti, ali vključenost otrok in mladostnikov v programe neprofitnih organizacij vpliva na njihovo razumevanje in reševanje težav s katerimi se soočajo med odraščanjem. Z analizo anketnega vprašalnika sem ugotovila, da se mladi na Škrlovcu dobro počutijo, kar pomeni, da v veliki meri zadostuje njihovim potrebam in pričakovanjem. Iz analize literature domačih in tujih avtorjev pa lahko povzamem, da mlad človek v družbi, polni tveganj in negotovosti ob sebi nujno potrebuje nekoga, na katerega se lahko obrne po pomoč, mu zaupa in se ob njem počuti varno. Družina ostaja temeljna institucija za oblikovanje posameznikove osebnosti, kar je razvidno tudi iz izjav intervjuvank. V primeru, da družina svojemu otroku ne more oziroma ne zna zagotoviti pogojev za optimalni socialni in psihični razvoj, pa ima organizacija, ki mlade in njihove starše skuša naučiti razumevati drug drugega, se naučiti pogovarjati in tako posledično govoriti skupni jezik, izreden pomen in vlogo.

V organizaciji, kakršna je Škrlovec, se posameznikom poleg socialnih veščin krepijo in povečujejo tudi njihova socialna omrežja. Socialno omrežje je lahko otroku vir pomoči ter krepitve njegove osebnostne moči. Eden izmed preventivnih dejavnikov socialnih omrežij so tudi izkušnje, ki si jih pridobi z druženjem z drugimi otroci in mladostniki, ki tak center obiskujejo (ne glede na to ali so ti obravnavani kot »problematični« ali ne). Druženje z vrstniki namreč spodbuja njihovo razvijanje občutkov samostojnosti in kompetentnosti. Razlika med socialnim omrežjem Škrlovca ter socialnim omrežjem družine in šole pa je ta, da so odnosi na Škrlovcu večino časa sproščeni, zabavni, kar omogoča bolj poglobljene odnose, ki pripeljejo do večje strpnosti, sodelovanja in tudi delitve izkušenj (Komar 2006). Škrlovec lahko obiskujejo tudi otroci, ki nimajo posebnih težav v odraščanju, so pa prijatelji, vrstniki, sošolci itd., tako se jim ponudi možnost spoznavanja in preverjanja različnih alternativ. Škrlovec svojim uporabnikom nudi neko varnost in oporo. Mladi se lahko kadarkoli in h komurkoli na Škrlovcu obrnejo po pomoč ali vprašajo za nasvet. Na osnovi tega lahko sklepamo, da mladi, ki zahajajo v organizacije, katerih delovno področje je delo z mladimi, lažje razumejo in rešujejo svoje težave, saj pri tem niso sami. Evalvacije, tiste, ki jih na Škrlovcu izvajajo sami, ter tudi ta, ki sem jo skozi anketni vprašalnik izvedla sama, povedo, da se uporabniki Škrlovca z njim identificirajo, in so ga vzeli, če se lahko tako izrazim, za svojega.

Drugo vprašanje, na katerega sem skušala odgovoriti, se je nanašalo na poznavanje neprofitnih organizacij s strani mladih in kje, oziroma od koga so se z njimi seznanili. Na osnovi rezultatov kratke ankete, ki sem jo izvedla med učenci osmih razredov OŠ Orehek sklepam, da bi posameznim otrokom in mladostnikom boljši dostop (v smislu večjega povezovanja med državo, lokalno in zasebno skupnostjo) do storitev programov, ki jih neprofitne organizacije izvajajo, omogočil med drugim tudi razvijanje njihovega socialnega omrežja. Vzpostavitev enotne strategije preventivnega dela z mladimi v MO Kranj, je kot enega izmed načrtov za prihodnost omenil tudi vodja Škrlovca. Sklepam tudi, da se tisti mladi, ki takšne organizacije poznajo, z njimi v največji meri seznanijo preko svojih vrstnikov, to je sošolcev in prijateljev, veliko manj pa s strani staršev ali šole. To dokazujejo odgovori na enega izmed vprašanj v anketi med uporabniki Škrlovca.

Po podatkih s Škrlovca, ga obiskujejo tako tisti mladi, ki se v odraščanju srečujejo z različnimi težavami tako doma in/ali v šoli, kot tisti, ki teh težav nimajo. Pritegne jih predvsem sproščeno vzdušje med vrstniki in odraslimi na Škrlovcu. V njem lahko izražajo lastne potrebe, ki jih lahko z udeležbo tudi zadovoljujejo. Skozi dejavnosti se jim posredujejo nova znanja in veščine. Veliko otrok in mladostnikov, ki obiskujejo Škrlovec, je v svojem domačem okolju prepuščenih samim sebi. Starši se jim ne posvečajo v zadostni meri in zato pogrešajo odraslo avtoriteto, ob kateri se morajo, za razliko avtoritetam v šoli, počutiti sproščeno in varno. Zato jim veliko pomeni to, da so pripadniki neke skupnosti, ki ima svoja pravila in v kateri lahko aktivno sodelujejo. Pripadnost jim daje občutek, da niso sami, tako se jim krepi občutek varnosti, ki ga v svojem odraščanju potrebujejo. Škrlovec predstavlja vmesno posredniško vlogo med posameznikom, njegovo družino in šolo in kaže, da na tej svoji poti uspešno krmari in dosega zastavljene cilje.

Diplomsko delo prikazuje, da je obdobje odraščanja lahko zelo težavno, še posebno pri tistih otrocih in mladostnikih, ki so izpostavljeni večjemu številu virov ranljivosti. Na svoji poti v svet odraslosti potrebujejo oporo, varnost, zaupanje in spodbudo, potrebuje zagotovilo, da zmorejo, da so sposobni, da se ob pomoči volji 'da popraviti'. Škrlovec je šele na začetku svoje poti – za uspešno delovanje potrebuje zavedanje družbe, da problemi mladih obstajajo, da jih je potrebno s skupnimi močmi reševati, da njihova življenja in zgodbe niso le številke, temveč resnični scenariji.

7. LITERATURA IN VIRI

1. Bajzek, Jože (1998): Teritorialna preventiva. V Baligač, Andrej (ur.): *Mladi, ulica, prihodnost*, 36–58. Ljubljana: Salve.
2. Bajzek, Jože (2003): Pozno otroštvo in njegove značilnosti. V Ošljaj, Damijana (ur.): *Zrcalo odraščanja: mednarodna sociološka raziskava o odraščajočih otrocih*, 12–40. Radovljica: Didakta.
3. Bratherton Anita (2002): Problem izostajanja iz šol in izključitev v Veliki Britaniji. V Bergant, Katra, Musek, Lešnik, Kristjan (ur.): *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki*, 72–77. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
4. Čačinovič, Vogrinčič, Gabi (2000): Socialno delo z otroki in mladoletniki med pomočjo in prisilo. V Šelih, Alenka (ur.): *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*, 77–88. Ljubljana: Bonex.
5. Čačinovič, Vogrinčič, Gabi (2002): Vloga šolskih svetovalnih služb pri preprečevanju zapuščanja šole. V Bergant, Katra, Musek, Lešnik, Kristjan (ur.): *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki*, 106–108. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
6. Dekleva, Bojan (1990): Preventiva-kulisa, prazen pojem, znanost, vrednota ali kaj drugega? V Dekleva, Bojan (ur.): *Oblike preventivnega dela*, 1–12. Ljubljana: Društvo psihologov Slovenije.
7. Dimovski, Vlado (2002): Management neprofitnih organizacij. V Možina, Stane (ur.): *Management, nova znanja za uspeh*, 694–737. Radovljica: Didakta.
8. Dragoš, Srečo (2004): Socialna omrežja: izvor socialnega kapitala. V Novak, Mojca: *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije*, 143–159. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
9. Dragoš, Srečo (2005): Moč-navodila za uporabo. V Dragoš, Srečo in drugi: *Krepitev moči*, 10–47. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
10. Dremelj Polona (2004): Sorodstvo kot vir socialne opore. V Novak, Mojca: *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije*, 73–84. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
11. Dremelj, Polona, Kogovšek, Tina, Hlebec, Valentina (2004): Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije. V Novak, Mojca: *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije*, 47–60. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

12. Du Bois-Reymond, Manuela, Lopez Blasco, Andreu (2003): Yo-Yo Transitions and Misleading Trajectories: Towards Integrated Policies for Young Adults in Europe. V Lopez, Blasco, Andreu, Mc Neish, Wallace, Walther, Andreas (ur.): *Young people and contradictions of inclusion-towards integrated transition policies in Europe*, 19–41. Bristol: The Policy Press, University of Bristol.
13. Erikson, Erik, H. (1976): *Omladina, kriza, identifikacija*. Titograd: NIP Pobjeda.
14. Giddens, Anthony (2000): *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba / *cf.
15. Godina, Vesna, V. (1993): Socializacijska teorija Parsonsa III. del: Analiza poteka socializacije na mikro ravni – od faze latence do faze študija. *Anthropos* 25(5/6), 224–237.
16. Gogala, Barbara (1990): Preventivna dejavnost centrov za socialno delo v Ljubljani z osnovnošolsko mladino. V Dekleva, Bojan (ur.): *Oblike preventivnega dela*, 32–34. Ljubljana: Društvo psihologov Slovenije.
17. Haralambos, Michael, Holborn, Martin (2001): *Sociologija, teme in pogledi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
18. Hlebec, Valentina, Kogovšek, Tina (2004): Konceptualizacija socialne opore. V Novak, Mojca: *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije*, 15–31. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
19. Intervju z Barbaro, uporabnica centra Škrlovec. Kranj, 22. februar 2007.
20. Intervju s Simono, ni uporabnica centra Škrlovec. Kranj, 24. februar 2007.
21. Kieselbach, Thomas (2003): Youth unemployment and the risk of social exclusion: comparative analysis of qualitative data, V Lopez, Blasco, Andreu, Mc Neish, Wallace, Walther, Andreas (ur.): *Young people and contradictions of inclusion-towards integrated transition policies in Europe*, 43–64. Bristol: The Policy Press, University of Bristol.
22. Kolarič, Zinka (2002a): Različni znanstveno-teoretski pristopi k preučevanju neprofitnih organizacij. V Jelovac, Dejan (ur.): *Jadranje po nemirnih vodah menedžmenta nevladnih organizacij*, 29–43. Ljubljana: Radio Študent, Študentska organizacija Univerze v Ljubljani. Koper: Visoka šola za management.
23. Kolarič, Zinka, Črnak Meglič, Andreja, Vojnovič, Maja (2002b): *Zasebne neprofitno – volonterske organizacije v mednarodni perspektivi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

24. Komar, Mojca (2006): *Krepitev socialnih omrežij in aktivacija v programu Projektno učenje za mlade (PUM): Preventiva dejavnika zasvojenosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Kovač, Šebart, Mojca, Gaber, Slavko, Pluško, Alojz (2005): Izobraževanje in izobraženost. V Črnak, Meglič, Andreja (ur.): *Otroci in mladina v prehodni družbi - analiza položaja v Sloveniji*, 125–159. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor: Aristej.
26. Liseč, Martin (1999): Obrazi revščine. V Žebovec, Iztok (ur.): *Sodobne oblike revščine mladih*, 3–6. Ljubljana: Salve.
27. Mencin, Čeplak, Metka (2000): Šola ter zgodbe o (pre)velikih izgubljenih iluzijah. V Ule, Mirjana (ur.): *Socialna ranljivost mladih*, 119–140. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
28. Mencin, Čeplak, Metka (2002): Socialno v/izključevanje mladih kot posledica šolskega (ne)uspeha. V Bergant, Katra, Musek, Lešnik, Kristjan (ur.): *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki*, 19–21. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
29. Mion, Renato (1999): Odraščati v Evropi na pragu leta 2000. V Žebovec, Iztok (ur.): *Sodobne oblike revščine mladih*, 7–61. Ljubljana: Salve.
30. Mrgole Albert (2003): *Kam z mularijo? Načela kakovosti neformalnega dela z mladimi*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
31. Nastran, Ule, Mirjana (1992): *Socialna psihologija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
32. Nastran, Ule, Mirjana (1996): Življenjski svet študentske mladine. V Tivadar Blanka (ur.): *Predah za študentsko mladino*, 15–40. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Urad Republike Slovenije za mladino.
33. Nastran, Ule, Mirjana (2000): Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V Šelih, Alenka (ur.): *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*, 11–32. Ljubljana: Bonex.
34. Novak, Mojca, Nagode Mateja (2004): Omrežja socialne opore in revščina. V Novak, Mojca: *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije*, 97–109. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
35. Poljšak, Škraban, Olga (2004): *Obdobje adolescence in razvoj identitete*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

36. Poljšak, Škraban, Olga, Dekleva, Bojan (1997): Vloga družine v oblikovanju in razvoju identitete. *Socialna pedagogika* 1(2), 25–46.
37. Poštrak, Milko (1998): Pojem preventive. V Mesec, Blaž in drugi: *Evalvacija preventivnih programov centrov za socialno delo*, 9–17. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
38. Potočnik Vinko (1998): Mladi proti letu dva tisoč. V Baligač, Andrej (ur.): *Mladi, ulica, prihodnost*, 5–20. Ljubljana: Salve.
39. Puklek, Melita (1998): Razvoj socialne anksioznosti in njena povezanost z doživljanjem lastne kompetentnosti. *Anthropos* 30(4/6), 5–19.
40. Radetič, Rado (2002): Skupnostni socialni preventivni programi za otroke in mladoletnike - program dnevnega mladinskega centra (DMC). V Bergant, Katra, Musek, Lešnik, Kristjan (ur.): *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki*, 140–142. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
41. Ramovš, Jože, Hvalič, Simona (2003): Vrednote. V Bajzek, Jože in drugi: *Zrcalo odraščanja: mednarodna sociološka raziskava o odraščajočih otrocih*, 182–227. Radovljica: Didakta.
42. Rener Tanja (1995): Družine in ideologije. V Ramovš, Jože (ur.): *Družina*, 129–134. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
43. Rener, Tanja (1996): Mladina in družina. V Tivadar Blanka (ur.): *Predah za študentsko mladino*, 119–152. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Urad Republike Slovenije za mladino.
44. Rener, Tanja (2000): Ranljivost, mladi in zasebno okolje. V Ule, Mirjana (ur.) *Socialna ranljivost mladih*, 91–118. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
45. Svetlik, Ivan (2002): Kreiranje družbe znanja. V Bergant, Katra (ur.), Musek, Lešnik, Kristjan (ur.): *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki*, 28–29. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
46. Škerjanec, Jelka (2005): Kakovost življenja, participacija in vpliv. V Dragoš, Srečo in drugi: *Krepitev moči*, 48–58. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
47. Škrlovec – Dnevni center za mlade in družine Kranj (2007). Dostopno na <http://www.skrlovec.net> (25. marec 2007).
48. Tavčar, I., Mitja, (2005): *Strateški management nepridobitnih organizacij*. Koper: Fakulteta za management.

49. Tomori Martina (2000): Psihosocialni dejavniki pri mladoletniškem prestopništvu. V Šelih, Alenka (ur.): *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*, 89–111. Ljubljana: Bonex.
50. Tomori Martina (2002): Šolska neuspešnost kot dejavnik tveganja za celostni osebnostni razvoj. V Bergant, Katra, Musek, Lešnik, Kristjan (ur.): *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki*, 16–18. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
51. Trbanc, Martina (1996): Socialna izključenost - koncept, obseg in značilnosti. V Svetlik, Ivan (ur.): *Kakovost življenja v Sloveniji*, 287–310. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
52. Trbanc, Martina (2005): Zaposlovanje in brezposelnost mladih. V Črnak, Meglič, Andreja (ur.): *Otroci in mladina v prehodni družbi - analiza položaja v Sloveniji*, 161–188. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor: Aristej.
53. Ule, Mirjana (2000): Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V Ule, Mirjana (ur.): *Socialna ranljivost mladih*, 15–85. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
54. Ule, Mirjana (2002): Mladina - fenomen dvajsetega stoletja. V Mihelj, Vlado (ur.): *Mladina 2000, Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*, 9–37. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor: Aristej.
55. Ule, Mirjana (2003): Vloga življenjskih potekov v moderni družbi. Mladi - odrasli V Ule Mirjana, Kuhar, Metka: *Mladi, družina, starševstvo*, 10–48. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
56. Uradni list Republike Slovenije (39/2006): Resolucija o Nacionalnem programu socialnega varstva 2006–2010. (NPSV) Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200639&stevilka=1683> (21. marec 2007).
57. Urad Republike Slovenije za mladino (2007): Strategija Urad RS za mladino na področju mladinske politike do leta 2010. Dostopno na http://www.uradzamladino.gov.si/fileadmin/urasm.gov.si/pageuploads/doc/Strategija_urada.doc (21. marec 2007).
58. Vaupotič, Vojko (2007): *Konceptualizacija dnevnih centrov za mlade v okviru Centrov za socialno delo*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
59. Woodward, Kathryn (2002/1997): *Identity and difference*. London: Sage Publications.

PRILOGE

PRILOGA A: Intervju št. 1: BARBARA (17 let)

- Povej mi, ali imaš kakšnega brata ali sestro?

Ja, imam polsestro, samo ne živimo skupaj, je že starejša in živi s fantom, na Jesenicah, imata že dva otroka. Jaz sem pa zaenkrat še pri rejnici, no za vikende pa pri mami.

- Ja? Kako to?

Tako je zmenjeno, najprej sem bila pri mami, od petka do nedelje, samo je potem začela malo preveč piti, pa smo se zmenili, da bom pri njej samo ob nedeljah.

- Kako to, da si v rejništvu?

Mami in ati sta se ful kregala, je bilo zelo grozno, tako se spomnim, sem se ful vase takrat zaprla, potem sta se pa ločila in je bilo malo boljše. Samo mami pa ni bila sposobna obe preživljati, jo je vse zelo prizadelo, potem me je pa dala v rejništvo.

- In kaj potem počneta ob nedeljah?

Mami naredi kosilo, potem greva pa dostikrat malo ven pogledat.

- Kako se pa počutiš pri rejnici?

Vredu, je zelo skrbna, ima še svoje tri otroke, samo imamo vsi svojo sobo, no jaz jo imam odkar je Pia šla, in imam svojo televizijo. Pa en računalnik imamo.

- In kako se z vsemi razumeš?

Pa dobro, nič posebnega, samo če me vidijo s cigareto pa začnejo najedit in vse naprej povejo. To mi gre na živce.

- Aha, kaj pa alkohol?

Ne, ga sploh ne pijem. No, za novo leto sem se ga napila, pa ognjemet smo gledali, takrat je bilo res super. Tega sigurno ne bom pozabila.

- Verjamem, kaj pa policijska ura, jo imaš?

Imam do 21ih, no če sem pridna pa do 23ih.

- Tudi med tednom?

Ja, sej v bistvu, so prijatelji dostikrat pri meni, pa malo muziko poslušamo.

- A ven ne hodite?

Ja prav ven, v kakšen lokal, to ne, ni denarja, gremo pa sigurno takrat ko pride prijateljica iz Ljubljane na obisk. Prijatelji pridejo velikokrat k meni in pol muziko poslušamo, drugače pa bolj tako okrog hodimo, dostikrat se na Škrlovcu dobimo, pa gremo pol malo naokrog. Zdaj pozimi smo bili veliko na drsališču, poleti sem pa več ali manj v koloniji, pa s Škrlovcem na taboru.

- Ali si že dolgo na Škrlovcu?

Ja, od samega začetka.

- In kako se ti zdi?

Itak, the best. Se skoz kaj dogaja, imam skoz kaj za počet.

- In kaj počneš na Škrlovcu?

Itak sem tam vsak dan, obvezno takoj po šoli. Hmm, ja potem pa malo Poloni (op. dela na Škrlovcu) nagajam, pa ene štiri ure sem na računalniku, če se mi da pa tud nalogo naredim, razen ob torkih in četrtek, ko imam inštrukcije za matematiko, takrat se moram pa učiti in manj zafrkavat.

- Katero šolo pa delaš?

Biotehnično, smer pomočnica, oskrbnica. V bistvu nimam osemletke narejene, zato tukaj to smer dokončujem in bom imela potem osemletko priznano, potem grem pa lahko na katerokoli triletno srednjo.

- In, imaš kakšen interes?

V bistvu kar, bom kar na tej šoli ostala in šla na triletno vrtnarsko, če bom pa zares pridna, grem pa lahko tudi v program tri plus dva.

- Kako pa je kaj v šoli?

Ok, nič posebnega, edino z eno profesorico se ne razumem, ona pravi, da se bo zaradi mene na Kubo preselila.

- Ja?

Ja, kar neki, nič takega ji nisem naredila, pa se kar name spravlja, samo ji pa povem nazaj. Ko mi je rekla, da si ne smem prstov obliznit, sem ji pa nazaj rekla, če ona si jih pa lahko. Ostali v razredu pa v smeh.

- Kaj pa ocene?

Sem med zadostnim in dobrim, matematika mi ful probleme dela.

- Aha, si omenila da imaš inštrukcije. Koliko se pa potem učiš?

Za matematiko redno vsak teden inštrukcije, pa naloga. Ostalo pa tako ene pol ure na dan, toliko da vse naloge naredim. Zadnje čase imam že res dosti te šole, sej si dosti zapomnim v šoli med poukom.

- A ti mami in rejnica kaj težita glede šole?

Mami nič, me vpraša kako je v šoli, pa ji zmeraj rečem, da tako srednje, in je to to. Rejnica mi pa stalno pravi, da se odličnjaki učijo po dobri dve uri na dan, Ja, jaz sem pa res odličnjak?!

- Kaj pa za naprej, te kaj skrbi, npr. zaposlitev?

V bistvu še nič ne razmišljam o tem, ko bom končala vrtnarsko bom stara tam okoli dvajset, potem bom mogla še izpit za traktor naredit, ker je obvezen. Mogoče bom pa šla takrat še cpp in prvo pomoč za avto delat.

- Ali kje delaš?

Ne, mam štipendijo. Čeprav me pa malo skrbi, kako bo pri mami, ko bom šla kmalu k njej živet nazaj.

- Res?

Ja, ko bom osemnajst stara moram iti nazaj k njej, verjetno jo bom mogla pol mamic dati. Potem bomo pa videli, kako bo naprej.

- Ali imaš kakšno željo, načrte?

Ja, to pa res, enkrat v prihodnosti bom šla mogoče k prijateljici živet, v Ljubljano, bi skupaj najeli stanovanje. Res bi šla rada ven iz tega Kranja.

- Ja, zakaj?

Ah, tako za spremembo.

PRILOGA B: Intervju št. 2: SIMONA (18 let)

- Povej mi, si edinka, imaš brata, sestro?

Ne, nimam, sem edinka.

- Kako se razumeš s starši?

Bi rekla da kar dobro. Imata kdaj svoje dneve, samo vem da mi hočeta dobro.

- Ja, veš povedati kakšen primer?

Tako zaradi šole, ali pa takrat, ko grem kam ven, hočeta vedeti s kom sem in kam grem, pa sej ni tak problem, saj me zmeraj pustita, verjetno vesta da mi lahko zaupata.

- A imaš s šolo kakšne probleme?

Ma ne, samo to je da sem se zafrknila glede petega predmeta, ker če bi ga vzela potem bi šla lahko na katerokoli srednjo šolo, tako grem pa lahko samo na triletno.

- Kako to, da ga potem nisi vzela?

Res ne vem, je šlo vse prehitro mimo. Saj zdaj sem se vpisala na upravno in upam da bom sprejeta. V bistvu me sploh toliko ne zanima, samo moraš poizkusit, verjetno bi vsaj delo imela zagotovljeno, pol bi se pa še kam naprej vpisala.

- Potem si glede tega optimistična?

Itak, pri moji sestrični je bilo podobno, pa se ima zdaj čisto dobro, je vse naredila. Pa saj, veš, gledam na vse skupaj zelo spontano, v bistvu bi se rada tudi še kdaj »opekla«, da bi potem lahko ugotovila, kaj je tisto resnično zame.

- Ja, dobro!

Ja, to ti povem iz lastne izkušnje. Iz osnovne sem se hotela vpisati na srednjo zdravstveno. Pa smo se malo doma posvetovali, in sem ugotovila, da bi se bilo zelo predaleč za vozit, iz Kranja v Ljubljano, pa ne vem ali bi mi sploh vse skupaj zneslo, vožnja pa šola pa obveznosti. No in zdaj, če pomislim mi ni čisto nič žal, res mi ne bi bilo dobro vse vikende delat in za tako nizko plačo kot jih imajo sestre, no, samo je pa res, da jih zelo rabijo.

- Kako se počutiš v zdajšnjem razredu?

Dobro, imam en svoj krog sošolcev, in z njimi se super razumem, učiteljem se pa tudi znam prikupit. Na začetku v prvem letniku sem malo špricala in se odgovarjala, zdaj je pa vredu, sem se malo umirila. (smeh)

- Kakšen pa imaš uspeh?

Vedno sem nekje v zlati sredini, za matematiko hodim na priprave za maturo, pa za slovenščino nam grozi, da nas bo na maturi vse »pometala«, ampak jaz mislim da vse skupaj preveč napihuje. Vsa umetnost je v tem, da se je treba sproti učit, jaz pa tega ne počnem, moram biti razpoložena za učenje, drugače ne gre.

- Tako da imaš potem vse za na konec?

Ja, res, samo je tako, da si dam nekaj stvari na plonkec, ker ene stvari se je tako butasto učit, ker mi ne bodo nikoli v življenju koristile. Tako snov si dam na plonkec, druge, bolj življenjske snovi se pa naučim.

- Ali se poleg šole še s čim ukvarjaš?

Aha, s folkloro, plešem že 6 let. Nekaj časa sem še k mažoretkam hodila, zdaj pa samo še na folkloro.

- Torej ti folkloro vzame večino prostega časa?

Res je, med tednom imamo dvakrat treninge, za vikende pa dostikrat tudi nastopamo, tako da sem s časom dostikrat res na tesnem.

- Kaj pa prijatelji?

Večinoma jih imam na folklori, z ostalimi se pa na kakšni kavi dobim, jih je kar težko vse razporediti. No samo na folklori so pa res face, dostikrat naredimo skupaj kakšno žurko, če gremo pa kam na gostovanje je pa sploh super in se dogaja

- Kaj pa alkohol, cigareti?

Ne eno, ne drugo, pa tud čisto kaj ta tretjega ne. Pijačo sem pa sploh zasovražila.

- Zakaj?

Ma ena prijateljica se ga je enkrat tako napila, da je padla tako močno, da je dobila pretres možganov. Groza! Samo njo ni to čisto nič izučilo, in se ga še kar kdaj napije. Meni se je pa vse skupaj obrnilo.

- Z leti odrasteš, kajne?

Ja čisto zares, fino je da ugotoviš kaj te veseli, in da potem to lahko počneš in se temu posvečaš. Jaz sem itak večni optimist.

PRILOGA C: VPRAŠALNIK – PROSTI ČAS MLADIH (OŠ Orehek)

1. Ali obiskuješ katero od naštetih zunajšolskih dejavnosti, oz. se ukvarjaš z katero od njih?

(možnih več odgovorov.)

- a.) ukvarjam se s športom
- b.) obiskujem računalniški tečaj
- c.) nudim učno pomoč
- d.) obiskujem likovno-umetniško delavnico
- e.) obiskujem mladinsko delavnico
- f.) sem prostovoljec/prostovoljka
- g.) drugo
- h.) ne obiskujem nobene dejavnosti

2. Ali moraš ti oziroma tvoji starši za katero od dejavnosti, ki jo (jih) obiskuješ kaj plačati (npr. vpisnino, članarino, ali druge stroške v zvezi s to dejavnostjo)?

- a.) da
- b.) ne
- c.) ne vem
- d.) ne obiskujem nobene dejavnosti

3. Ali bi rad/a obiskoval/a kakšno dejavnost oz. se ukvarjala s kakšno dejavnostjo, pa tega ne počneš?

- a) da
- b) ne

Če je odgovor da, katera dejavnost je to?

Zakaj te(h) dejavnosti ne obiskuješ?

- a.) ker nimam dovolj denarja
- b.) ker ne vem, kje se izvaja
- c.) zaradi pomanjkanja prostega časa
- d.) ker je preveč oddaljena od mojega bivališča
- e.) ker je ne obiskuje nihče od mojih prijateljev/prijateljic
- f.) zaradi nasprotovanja staršev

4. Ali si že slišal/a oziroma poznaš Dnevni center za mlade in družine Škrlovec v Kranju? (obkroži en odgovor)

- a.) da, slišal/a sem zanj
- b.) da, ga obiskujem
- c.) ne

Če si odgovoril/a z da, potem odgovori še na šesto vprašanje

5. Katere dejavnosti izvajajo oz. nudijo na Škrlovcu ? (možnih več odgovorov)

- a.) učno pomoč
- b.) različne delavnice
- c.) počitniške dejavnosti (organizirano preživljanje prostega časa med počitnicami)
- d.) vsakodnevno druženje z vrstniki/vrstnicami
- e.) pomoč v stiski (svetovanje, pogovor, ipd.)
- f.) ne vem

PRILOGA D: VPRAŠALNIK - ŠKRLOVEC

1. Spol (obkroži)

- a.) moški
- b.) ženski

2. Starost (vpiši)

.....

3. Koliko časa že obiskuješ Škrlovec? (obkroži)

- a.) 0-1 leto
- b.) 1-2 leti
- c.) 2-3 leta

4. Zakaj si začel/a obiskovati Škrlovec? (obkroži, možnih več odgovorov)

- a.) ker ga obiskuje tudi moj prijatelj, prijateljica (sošolec,sošolka)
- b.) ker so mi tako rekli starši
- c.) ker so mi tako rekli v šoli (učiteljica, svetovalna delavka, ipd.)
- d.) iz radovednosti
- e.) iz dolgčasa

5. Katerih dejavnosti se udeležuješ? (obkroži, možnih je več odgovorov)

- a.) učna pomoč
- b.) likovna delavnica
- c.) mladinska delavnica
- d.) športna delavnica
- e.) računalniška delavnica
- f.) počitniške dejavnosti

g.) vse od naštetega

6. Ali prideš tudi takrat ko na Škrlovcu ni nobenih delavnic? (obkroži)

a.) da

b.) ne

Če je odgovor da, zakaj? (napiši)

.....
.....
.....
.....

7. Ali Škrlovec obiskujejo tudi tvoji prijatelji? (obkroži)

a.) da

b.) ne

8. Od koga si izvedel/a za Škrlovec? (obkroži, možnih je več odgovorov)

a.) od prijateljev, sošolcev

b.) od učiteljice

c.) svetovalne delavke

d.) mediji (radio, časopis, tv, net)

e.) drugo.....

9. Kako se počutiš tukaj na Škrlovcu?

a.) super, odlično

b.) dobro

c.) nič posebnega

d.) lahko bi bilo bolje

e.) slabo

10. Ali bi kaj spremenil/a? Če da, kaj? (napiši)

.....
.....
.....
.....

11. Kakšne se ti zdijo osebe, ki delajo na Škrlovcu? (zaposleni, prostovoljci, javni delavci)

(obkroži črko, odgovor lahko dopolniš tako, da obkrožiš ustrezen odgovor in dokončaš stavek)

a.) super	\ /	samo,.....
b.) v redu	/	ker .....
c.) nič posebnega	\ /	ampak .....
d.) eni super, drugi ne	/	
e.) niso mi všeč		

12. Ali obiskuješ tudi kakšen drug podoben center, društvo, klub? (obkroži)

- a.) da
- b.) ne

Če je odgovor da, katerega?

.....

13. Kako bi se počutil/a, če bi Škrlovec zaprli? (obkroži)

- a.) grozno
- b.) žalostno
- c.) verjetno mi ne bi bilo prav
- d.) nič posebnega
- e.) ne vem

14. Ali nameravaš Škrlovec obiskovati tudi v prihodnje? (obkroži)

- a.) da
- b.) ne
- c.) ne vem